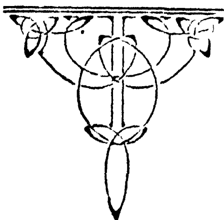
తెరచాటు

రచయిత :

కవికోకిల, కవితావిశారద, ఉభయభాషాప్రవీణ

జి. జాషువ కవి

పబ్లిషర్సు :

వేంకట్రామ అండ్ కో.

బెజవాడ - మద్రాసు

తెరచాటు

(సాంఘిక నాటకము)

రచయిత:

కవికోకిల, కవితావిశారద, ఉభయభాషా ప్రవీణ

జి. జాషువకవి

వినుకొండ

పబ్లిషర్సు:

వేంకట్రామ అండ్ కో.,

బెజవాడ - మద్రాసు.

1946

[వెల రు **1—4—0**

ప్రథమ ముద్రణము
౧౦౦౦ ప్రతులు
18—12—46

వేంకట్రామా పవర్ ప్రెస్,
పవరుపేట :: ఏలూరు.

భూమిక

దాదాపెనిమిదేండ్లకు ముందు, ప్రజామిత్ర సంపాదకు లయిన శ్రీయుతులు గూడవల్లి రామబ్రహ్మంగారు - ఒక సాంఘిక నాటకాన్ని నాల్గంకాలలో వ్రాసిన యుత్తమ రచయితకు, వేయిన్నూట పదహార్లు బహూకరింతుమని పత్రికలో ప్రకటించినారు. నాటిపోటికి వ్రాసిన 43 రు రచయితలలో నే నొకడనై ఈ నాటకాన్ని వ్రాసినాను. వారే కారణంచేతనో గ్రంథములన్ని మూడుమాసాలుంచుకొని తగిన పరీక్షకులు చిక్కలేదను నెపంతో నెవరిగ్రంథాలు వారికి ముట్టజెప్పినారు.

నా మనస్సును కదిలిస్తూయున్న, పెక్కు విషయాలను సమకూర్చుకొని చేసి నాటకాన్ని వ్రాసినాను. సంస్కరణాభిలాష నాకు మిక్కుటంగా కలదు. కథ కేవలం కల్పితము. బాలవితంతువుల హృదయావేదన, తత్ఫలితంగా కలుగు ననర్థాలు నేటి యింగ్లీషు వైద్యుల నిష్కరుణ, సనాతనుల స్వార్థపరత్వం, ముసలి మొగళ్లు, పడుచుపెండ్లాలతో అనుభవించు కష్టాలు మున్నగు విషయాలను లోకానికి వెల్లడించడమే నా ముఖ్యోద్దేశం. నాటకంలో స్వగతాలుగాని, పద్యప్రాబల్యం కాని లేదు. మూడు గంటలకాలంలో నాటకం ముగిసి, ఏరవంత అభినయం చేయు శక్తిగల, కళాప్రియులైనా ప్రదర్శించుకొనగల సౌలభ్యంకల విషాదాంత నాటకమిది. భావ వ్యాకవాటికం. కేవలం వచన నాటక మనవచ్చును. సహజ రసోత్పత్తికి ఆహాని కలుగునని నాటకాలలో పద్యములకు తావీయరాదను రసజ్ఞులవిమర్శ కీనాటకాన్ని వదలుచున్నాను. నా అనజ్ఞ లేకుండా దీనిని ప్రదర్శించరాదు. అట్లు ప్రదర్శించువారిపై తగిన చర్య తీసుకోబడును.

గ్రంథకర్త

జి. జాషువ

ఈ నాటకమున వచ్చు పాత్రలు

పురుషులు :

ప్రమోదుడు—(సంఘసంస్కర్త)
బ్రహ్మశాస్త్రి—(ప్రమోదుని తండ్రి సనాతన బ్రాహ్మణుడు)
కామశాస్త్రి—(ఒకానొక సనాతనుడు)
రామచయనులు—(సనాతనుడు)
కిశోర కుమారుడు—(ఒక ఆధునిక కవి)

స్త్రీలు :

బుచ్చిరామమ్మ—(బ్రహ్మశాస్త్రిగారి భార్య)
రాజ్యలక్ష్మి—(కామశాస్త్రి భార్య)
శ్యామల—(బ్రహ్మశాస్త్రి కోడలు - ప్రమోదుని భార్య)
కల్యాణి—(బ్రహ్మశాస్త్రిగారి కూతురు - బాలవితంతువు.)

—

తెర చాటు

ప్ర మాంకము

(ఒకటవ రంగము)

(బ్రహ్మశాస్త్రిగారి యిల్లు-ప్రమోదు ఈజీచేర్లో కూర్చుండి, భారతి చదువు చుండును.)

ప్రమో:—(భారతి తిరుగవేయుచు - వికసించిన ముఖంతో) ఏమేవ్! ఒకమా రిలా రా?

(శ్యామల ప్రవేశించి)

శ్యామల:—ఏమిటండీ! (పుస్తకమువంక చూచి) ఏమిటా పుస్తకం (భారతి అని చదివి) ఈ నెల భారతేనా?

ప్రమో:—ఈ నెలే! (బొమ్మచూపుచు) ఈబొమ్మనుచూడు! ఎంతర్థముందో!

శ్యామ:—(చూచి) (మూతి విఱచి) ఏమిటీబొమ్మ! అబ్బే! అంగములతో! ఛీ! ఛీ! ఆ కళ్లేమిటి! ఆ చేతులన్నీవంకర! ఏమిటండీ! భారతియిప్పుడు బాగుండడంలేదంటారు?

ప్రమో:—అయితే, యీ బొమ్మలోయున్న అందం నీకు బోధపడ లేదన్నమాట.

శ్యామ:—(అనిష్టమున) మీకు బోధపడ్డదేదో చెప్పరాదూ?

ప్రమో:—పిచ్చిదానా! ఇదే రోమన్ శిల్పం; శిల్పానికిప్రాణం తెచ్చినవారుకదుటే, రోమన్లు! అసలు ఏకళైనా కొంత

పరిచయం కలవారికిగాక అందరికీ బాగా యుండదు. కళను గుర్తించడంకూడ ఒకకళ.

శ్యామ:—మీరు మరీ నన్నంత మూర్ఖురాల్ని చేయకండి! ఇందులోయున్న కళేమిటేం, ప్రేతకళ. కూరలో యుప్పు లేదంటే, దానిరుచి నీకు తెలియదంటారూ.

ప్రమో:—అట్లాఅనడంకాదు. ఇప్పుడు భాగవతం చదువుతూ యుంటే కలిగేఆనందం భారతం చదువుతూఉంటే కలగదు. అంతమాత్రంచేత భారతంతో భాగవతం సాటౌతుందా? కవిత్వానికి భారతకవిత్వమే ప్రమాణం.

శ్యామ:—ఏమో! ఆ మెలుకువలన్నీ నాకు తెలియవు. చెవికి కంటికి యింపుగాయుంటేనే మాకు నచ్చుతుంది.

ప్రమో:—అంతలోయున్నది మీ ఆడవాళ్ళ తెలివి. మోదుగు పూవు ఎఱ్ఱగా, అందంగా ఉన్నంతమాత్రంచేత సంపెంగకి సాటిచేస్తావూ? దాన్లో గుణాన్నిబట్టి,

శ్యామ:—పోనీలెండి, మీ మగవాళ్ళదే తెలివి. ఆడవాళ్ళ దేమున్నది? యీ అయోమయపదాలు చెప్పికామా మనవారు మోసం చేస్తున్నదిలోకాన్ని. మీరుకూడ సంఘ సంస్కరణమంటూ లెక్చరిస్తారే. మీకుకూడా మామీద నిరసనభావమున్నదీ?

ప్రమో:—సంఘసంస్కరణకు దీనికేం సంబంధం. ఇవి లలిత కళలు. కళాప్రసంగం వచ్చింది కాబట్టి అంటున్నా. ఆడ వాళ్ళకు తెలివిలేదని కాదు, ఆడవాళ్ళిప్పుడిప్పు డింతెంత

చదువుల్చదివి ఎంతెంత పనుల్చేస్తున్నారో నాకు తెలియదూ! గృహలక్ష్మి పత్రికాడవాళ్ళ రాతలేగా జీవం పోస్తున్నది.

శ్యామ:—మరేటెండీ, మీరొక్కరు పీకులాడ్తే అవుతుందటండీ! సంఘసంస్కరణ మంటే, యెంతబలం, ఎంత ధనముండాలి. ఈ కాకులు మిమ్మల్ని గెలువనిస్తారూ! ఏమిటో మీగోల మీది. వినేవారేరి! అయ్యేపను లవుతునే యున్నై. మీచెల్లెలు బ్రతుకు చూచారుగా! పుట్టీ పుట్టకముందే ముసుగేసి కూచోబెట్టారు. మీ నాయన గారికీ విషయాల్లో మహావిశ్వాసం; నోరు మెదపడానికి వల్లకాదు.

ప్రమో:—మాకల్యాణి పెండ్లే నాకీపాఠంనేర్పింది. అప్పుడూ! నాకింతమాత్రం ధైర్యం లేకపోయింది. (కోపము తెచ్చుకొని) ఇప్పుడైతేనా! డొక్క బద్దలేసేవాణ్ణే! (అని పుస్తకము వ్వాలికి విసరును.)

శ్యామ:—(నవ్వుచూ) ఎవరిమీద, ఈకోపమంతా? భారతి మీదనా?

ప్రమో:—ఎవరిమీదనా! చూస్తుంటావుగా రోజు మా నాయనగారిని! నన్నా! ఆయన యెద్దేమంటె నేను తెస్తాం.

శ్యామ:—(విచారంతో) మీనాన్నగారు మీరు వాదించుకోవడం, ఆయన కోపమంతా నామీద చూపడం మధ్య నాకొచ్చింది చావు.

ప్రమో:—ఒసేవ్! నీకిదే చెప్పడం విను. నీవేమి భయపడనవసరంలేదు. అయినట్టుగు కానీ నేను యుండదలచుకోలేదు. కాకపోతే వేరే కాపురం పెట్టుకొందాం, నాభాగం నాకిమ్మంటే రోగం కుదురుతుంది.

శ్యామ:—అప్పుడూ నలుగురూ అంటారుగా! పెండ్లాం రాగానే చీలకిపిందనీ! అదీ నాకే.

ప్రమో:—మనకూ! ఏమోవ్, నలుగురితో పనిలేమూ పదుగురుతో పన్లేమూ. అభిప్రాయభేదాలొచ్చాక ఆ ఇంట్లో యుండరాదు. లోకానికేం అనేకవిధాల మాట్లాడుతుంది. నాఉద్యమన్లో సన్ననడంలే?

శ్యామ:—మీకేమండీ! మగవారు, చెల్లించుకొంటారు!

ప్రమో:—నాకూ ఏమీలేదూ, నీకూఏమీలేదూ. ఈయన వాలకం నాకేం బాగాలేదు. సత్రాలకని సంతర్పణ్లకనీ ఇప్పటికే బోలెడుసొమ్ము గుండన్లో బోసాడు. ఇంకాయుంటే, ఉన్న కాస్త పోతుంది. లేనిరోజు పెట్టేవాడెవడు? చేతిలో బెల్లమున్నంతమట్టుకే.

శ్యామ:—అసలుమీకూ ఈయూయతగదండీ! ఇదిఅనాచారప్రకొంప. చదువుకొన్నవాళ్లా ఏమన్నానా! వట్టిమాయముండాకొడుకులు. మీరు మీఉన్న తాశయాలన్నీ, వీళ్లతో చెప్పబోతే, వీళ్లకు ఒళ్లు మండుతుంది. పైగా శపిస్తారూ! ఏ మద్రాసులోనో, ఏ బొంబాయిలోనో యుంటేగాని మీ బోటివాళ్ల ప్రయత్నాలెన్నగవు.

ప్రమో:—ఈ యూరివాళ్లకు చదువెందుకు; పొట్టబోసు కోవడమే చదువు. చూస్తున్నావుగా. ఒక్క—స్కూలుంటేనే పుట్టినాటినుంచి ఎట్లున్నదో, ఇప్పటికీ అట్లానే ఉన్నది. కొత్తతోకకుమలే. పాప మా కిశోరకుమారుచ్చిచూడు. అత డొక్కడే మా ఊరికల్లాకవి. వాడిమొహంచూ సేవా రెవరూ? బ్రతికినవాళ్లం చూచి మనవాళ్లు సంతోషించరుగా! వట్టి కుళ్ళు.

శ్యామ:—నురవా! ఆ అబ్బాయి, పద్యాలూ భారతిలో పడుతూ యుంటయుటగా!

ప్రమో:—ఒకా భారతిలోనేమిటి! అన్ని పేపర్లలోనూ పడుతూడుంటయి. నిజంగా చూసితే కవి అంటే అతన్నే చెప్పాలి.

శ్యామ: —అట్లాగుటండీ! పిచ్చిబాగులవాళ్ల లేయుంటారు. ఆ తల్లి చేసుకున్న పుణ్యం.

ప్రమో:—అసలంటే ఈ బ్రాహ్మలకు మంట.

శ్యామ:—అయ్యో! యెందుకు.

ప్రమో:—ఎందుకూ? మన కులంకాదుగా.

శ్యామ:—రామ! రామ! కులానికి తెలివితేటల కేమిలంకె?

ప్రమో:—సరే కులానికొక తెలివి, కులానికొకరంగు, కులాని కొక రూపంగానూ; మనవారు నిర్ణయిస్తా. ఇప్పుడీపార్టీలు, దెబ్బలాటలు, ద్వేషాలు, యుద్ధాలు వచ్చేదంతా ఈ వర్ణ ద్వేషంనుంచేగా ఇప్పుడిటలీకి అబిసీనియాకు యుద్ధం.

శ్యామ:—(వింతగాచూస్తూ) మళ్లా! యుద్ధమొచ్చిందీ? దేనికా తగాదా?

ప్రేమా:—ఇంకేముంటుంది. నల్ల, తెల్ల రంగుభేదమే! ఇంతటితో యుద్ధమాగదంటున్నారు. దీన్తో ప్రపంచయుద్ధమొస్తుందట.

శ్యామ:—రానివ్వండి! అట్లన్నా నాశనమై పోతుంది పాడు భూమి. లెండి, భోజనానికివేళైంది.

(ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు.)

రెండవ రంగము.

(ఆయిదేండ్ల వయసుగల కళ్యాణికి తలదువ్వుచు బుచ్చిరామమ్మ వసారాలో కూర్చుండి యుండును.)

బుచ్చి:—(కూతురు వెంట్రుకలు ముద్దుపెట్టుకొని హీనస్వరముతో) నీలాల వంటిమాఅమ్మ వెంట్రుకలు మంగలివానికత్తి కర్పించాలి కాబోలు. ఒక్కగాన ఒక్క ఆడు నలుసు. నా చేతులారా మాఅమ్మకీ యుగనాళ్లు తెచ్చా. పాపిష్టిదాన్ని, బ్రతికినన్నాళ్లు దీనికష్టనష్టాలు దాచాను. కళ్యాణి, కన్నెళ్ళై యింట తిరుగుతుంటే. ఎట్లాభరించాలో ఈ దుఃఖం.

కళ్యా:—(తిరిగి తల్లివంకచూచి) అమ్మా! నా వెంట్రుకలు తీయిస్తారటే?

బుచ్చి:—ఇప్పుడుకాదమ్మా, ఇప్పుడుకాదు.

కళ్యా:—(గోమునభినయించుచు) అ పాపం, ఏం బాగుంటుం దమ్మా! బోడితల? పాదూ? (మురిపముతో) మరే! అమ్మా మరే! అన్నయ్యలాగ క్రాపుచేస్తే బాగుంటుందే. చొక్కా వేసుకుని, బూడ్సులు పంట్లాం వేసుకోవాలని ఉందే.

బుచ్చి:—(మెటికలువిఱచి ముద్దుబెట్టుకొని) ఎంత పిచ్చితల్లి వే! ఎంతమాయకురాలివే! అమ్మా, (అని విచారపడును).

కల్యా:—అమ్మా! నాయనమ్మా! వారానికొకమాటు బోడి గుండు చేయించుకొంటుందే! ఎందుకే, ఛీ! పాడూ! నున్నగానూ! అందానికటే!

బుచ్చి.—అందానికా—దుతల్లీ! మొగుడు చచ్చినవాళ్ళకూ వెంట్రుక లుంచరు మనకులాల్లో.

కల్యా:—నాయనమ్మ మొగుడు చచ్చాడటే? ఎప్పుడూ? కాబట్టే నేనెఱిగినాక ఎన్నడూ మనంటికి రాలా!

బుచ్చి:—(నవ్వి) ఛీ! కొంటెముండా! ఎఖ్ఖర్లో! నీ కెందుకే పెద్దవాళ్ళ పోకళ్ళు, నాపనిమాటలూ! ఎఱిగినాకట... ఎన్నాళ్ళనుంచెరుగో!

కల్యా:—(గోమునభినయించుచు) అమ్మా! నాకూ బొట్టూ, కాటుక పెట్టుకొని మనదొడ్లో పూలన్నీ పెట్టుకోవాలని యుందే, ఏమే, అమ్మా! పెట్టవూ? పండగనాడూ!

బుచ్చి:—(చింతతో బుజ్జగిస్తూ) తల్లీ! నీ అచ్చట ముచ్చట లగ్గిపాలై శాన్నాళ్ళైందే. నాబంగారుతల్లీ! అట్లాఅనకు.

కల్యా:—ఆ! ఆ! మీరంతా పెట్టుకుంటున్నారుగా అమ్మా!

బుచ్చి:—ఆ భగవంతుడు నీకర్మమిలా కాల్చి మాకన్నుల్లో నిప్పులెల్పెలిగాడు తల్లీ! నువ్వెపెట్టుకో కూడదే!

కల్యా:—ఆ, ఆ. ఎందుకేమిటి ?

బుచ్చి:— నువ్వుముండమోశావుతల్లీ! ముండరాత రాశాడే భగవంతు ణ్ణీకూ

కల్యా:—పోద్దూ! ముండమోశానా! ఎప్పుడమ్మా! నేనే మ్మొయాలా! మొన్న నాచిన్న బిందెతో నీళ్లుమోశా!

బుచ్చి:—కాదే! అమ్మా, కాదు. ముండ మోశావంటే నీ మొగుడు చచ్చాడన్నమాట.

కల్యా:— (జ్ఞాపకము తెచ్చుకొని) ఆ- ఆ వేళ- ఆ వేళా, మామయ్య చచ్చిపోయాడని, మీరంతా యేడ్చారే! ఆయనా ?

బుచ్చి:—ఆ. ఆ మామయ్యే మా కొంప ముంచిపోయింది.

కల్యా:—అమ్మా! మామయ్యల్చస్తే ముండమోస్తారుటే ? వదినెకూ అన్నయ్య మామాటాట్టే ?

బుచ్చి:—కాదమ్మా! మేనటికమని, నిన్నిచ్చిచేస్తే, మేనటిక మేట్లో కలిసింది.

కల్యా:—అమ్మో! మరే! మరే' మామయ్య. ఒహామా రొచ్చి నన్నెత్తుకటిప్పాడే. ఇంక నన్నెత్తుకెప్పేమామయ్య లేరూ ?

బుచ్చి:—(తనలో) అయ్యో! ఈ వెఱ్ఱితల్లి నెట్లా ఓదార్తునో తెలియదు.

(శ్యామల ప్రవేశించి)

శ్యామ:—అత్తయ్యా! నీకొడుకు నొక్కమారు కేకేయి! కాఫీకూడ పుచ్చుకోకుండా ప్రొద్దున వెళ్లాడు. ఇంట్లో కూరలేమీ లేవు.

బుచ్చి:—(విసుక్కుంటూ) ఏంకూరల్లే, ఏదో ఒకపాటి తగ లెయ్య (కల్యాణితో) అమ్మా! అన్నయ్యను పిలుచు కొస్తావూ?

కల్యా:—ఉ, హూ, నేను వెళ్లనూ.

బుచ్చి:—(గడ్డము పట్టుకొని) వెళ్లమ్మా! వెళ్ళు!

శ్యామ—కల్యాణీ! వెళ్ళవూ? మీ అన్నయ్యవచ్చాక మనం గ్రామఫోను పెట్టుకొందాన్లే.

కల్యా:—(సంతోషపడుచు) నాతోడూ? ఒట్టెయి!

శ్యామ:—నీతోడు, ఒట్టు.

కల్యా:—(పరుగెత్తును.)

బుచ్చి:—(నవ్వుతూ) అమ్మాయో! ఇదీ మహా పెంకిముండ సుమా! నాతోయేమేం ప్రసంగిస్తుందో విన్నావూ? అన్నీ మూడూసులు.

శ్యామ:—వింటూనే యున్నా! ఏమయితే, యేం సుఖం. ఈతను నెలా తెల్లార్చుకుంటుందో?

(నిష్క్రమింతురు.)

మూడవ రంగము

(కామశాస్త్రి యిల్లు తాళము వేసి యుండును.)

కామ:—(ప్రవేశించి తాళంతీసి) ఏమేవ్! పలుకవూ! ఉన్నావా? (తెరలో భార్య రాజ్యలక్ష్మి)

ఊ, ఉన్నా! చావలా?

కామ:—(కాళ్ళబాధ నభినయించుచు) అబ్బా! ఊరంతా తిరిగి కాళ్ళు పొక్కులెత్తినై. (అని మంచము మీద కూలబడును)

(రాజ్యం ప్రవేశించి)

రాజ్య:- అవ్వునుగానండీ! నన్నింట్లో పెట్టి, బయట తాళం వేసుకు పోతారే? నేనెలుగుననుకొన్నారా? పులుగుననుకొన్నారా? యింతపాపమెక్కడా లేదే?

కామ:—నీకూ బయటికి రావలసిన పనేమున్నది. కావలసిన వన్ని తెచ్చి పడవేశాగా? హాయిగా వండుకొని, నాకింత పెట్టి, నీవింత తినూ, రాణీలాగుండూ! అమ్మాయికూడ యింట్లో లేదాయె; ఇంక నాలుగు రోజుల్దాకా రాదు. నీకు పనికొంత సలీసుగా యుంటుంది.

రాజ్య:—(చేతులు జాడించి) ఆహా! ఇంకేం కావాలి రాణ్నై పోయా! నా హాయి ఏం జెప్పను. (మూతి విఱిచి) ఈ కూటికి మొగంవాచి కాబోలు వచ్చింది, ముష్టి కూడూ, నాలుగిండ్లడుక్కుంటే దొరకదూ! అబ్బా! ఎంత చక్కగా చెప్పారూ!

కామ:—ఓశేవ్! కేకలు వేయకు సుఖంగా కూడూగుడ్డయుంటే చాలదుటే. లోకమంతా దానికేగా పాకులాడేది? నీవు కోరినసొమ్ములు చేయిస్తిని, కోరిన బట్టలు కొని యిస్తిని, నీకున్నన్ని నగలీ వీధిలో యెవరికున్నాయ్యా? చెప్పు. ఇంకా నీకు లేందేమిటి? అమ్మాయినెట్లా చూస్తున్నానో నిన్నలా చూచుకొంటున్నా!

రాజ్య:—అవును! సత్యంగా బ్రతుకు. నేనొక అమ్మాయినే మీకు. సొమ్ములట, ఎందుకీ సొమ్ములు. బరువుచేటు. నా యొళ్ళే నాకు బరువై యేడుస్తున్నా! మొగుడనీ, ముద్దులనీ, మంచనీ, చెడ్డనీ, లేనప్పుడెందుకీ సొమ్ములు. (కొంచెము రూక్షంగా) అసలు నీయీడుకు పెళ్ళేమిటి? పెటాకులేమిటి? మాయుసురు పోసుకోవడానికాకనీ.

కామ:—ఓశేవ్! అమ్మాయికి సంబంధాలకని ఊరంతాతిరిగి తిరిగొచ్చా! కాస్త ఒత్తగిలనీ!

రాజ్య:—నిన్నుచేసుకొని సుఖిస్తున్నాగా? ఇక అమ్మాయిని గుంటలో దించడానికా తిరుగుచున్నావు. (మెటికలువిరిచి) హర! హర! ఎన్నిప్రాణాల కెసరుబోస్తున్నార్రా? మీపాడెగట్టా!

కామ:—నీతాడు తెగా! నీకుసుఖమెందుకు లేదే? పూవులాగా పూజించుకొంటూంటే నాకన్న మంచి మొగుడు దొరుకుతాట్టే నీకూ!

రాజ్య:—(మూతి పొడిచి) ఊః; హూ! యీడూజోడైన వాళ్ళని ముచ్చటపడుతున్నారు లోకులు! సిగ్గులే నీకూ!

కామ:—ఈడు జోడైనవాడే అయితే, నాకుమల్లే కూచో బెట్టి మేపుతాడేమిటి ?

రాజ్య:—అంతభాగ్యమే కలిగేయుంటే పాదపూజ చేసుకో లేకపోయానూ ?

కామ:—మరి, నే జేసిన పాపమేమిటే ? నన్ను పూజించుకో రాదూ ?

రాజ్య:—నిన్ను పూజించిన చేతులు పుచ్చిపోతై.

కామ:—రామ! రామ ! నీకేమన్నా పోగాలమే మే. ఆఖరుకు నా కొంప ముంచేట్టున్నావే.

రాజ్య:—మా వంశాన లేదూ, వంగడానా లేదూ ?

కామ:—(సంతోషపడుచు) అది. అదే కావాలి ! నేనూ ! పెద్ద వాణ్ణైపోయానా ? నాకూ దిక్కూ, మొక్కూ లేదూ; ఆ ఒక్క బిడ్డ, దాన్నె అయ్య చేతుల్లోన్నపెట్టి సంసారం నీ చేతి మీదుగా జరుపుతుంటే అదేనాకు పదివేలు.

రాజ్య:— నా కెందుకూ పాడుపీడ! ఒక్కదాన్ని. ఎవరి సంసార మేయేట్లోకలిస్తే నాకేం, నాకుమాత్రం బిడ్డలా? పాపలా ?

కామ:—నీవు చూడకున్నా మానెగాని, ఇంతలో సంసారా న్నెందు కేట్లో కలుపుతావు, ఊరుకో ?

రాజ్య:—ఊరుకోక, ఎవరూ ఇక్కడ ఉరిబోసుకోవడం లేదూ.

కామ:—మాట్లాడితే పీడ, ఇదీవరస, సరసమైన మాటవిందా మంటే ఎన్నడూ లేదుగదా! అంతా పెళుసు.

రాజ్య:— (చీదరించుకొనుచు) అవ్వతో వసంతాలాడినట్టు నీతోనే సరసమాడాలీ? (అని బుగ్గనలుపును)

కామ:—(మంచమునుండి లేచి కూర్చుండి విసుగుకుంటూ) ఈ మూతిపోట్లు పడలేక ఊళ్ళో పొద్దుబుచ్చుకొని వస్తూ యుంటా! పిశాచిముండా! నా ప్రాణానికి లేనిపోని అవస్థ పెట్టుకున్నానుగదే! నీ పాడె బిగించా!

రాజ్య:—ఎన్నడంత పుణ్యం. నీబోటిముసలిమొగుడితో కాపరం చేసే కన్నా...

కామ:—నిన్నన్న లాభంలేదు (తలయూచి) కాలాన్ననాలి. ఒసేవు నీ కెంత పొగరున్నా? భర్తనిలా ఎదిరించకూడదమా. పూర్వం పతివ్రతలంతా ముసలి భర్తల్తో కాపరాల్చెయ్య లేదూ; నీ నొష్టనే ప్రొద్దుపొడిచిం దనుకున్నావూ? చ్యవన మహార్షి వేయ్యేండ్లు తపస్సుచేసి, సుకన్యం చేసుకున్నాడట; పండ్రెండేళ్ళు దాన్ని (నమస్కారం చేసి) పరముయిల్లాలు, ఆ పెనిమిటికి అడుగులకు మడుగులొత్తి, శుశ్రూషచ్చేసి ఆయన అనుగ్రహం సంపాదించుకొన్నదట. ఆ కథలన్నా చదువుక్కోరామా బుద్ధి వస్తుంది.

రాజ్య:—ఈ కథ లేగా ఆడవాళ్ళ కొంప దీసింది. వెయ్యేళ్ళు బ్రతకడం వట్టిదే? పెండ్లాడ్డం వట్టిదే? పాపమీ కథ చదివేనా, నా కోసం తాము పెండ్లికి తయారైంది.

కామ:—(ఆశ్చర్యముగా చూచి) వట్టిదీ! వట్టిదీ! భారతమే వట్టిదిగా? హరి! హరీ!

రాజ్య:—వట్టిదిగాదూ! గట్టిది. ఎట్టిదైతేనాకేం? ఎవరికో కావలెనన్న వారితో చెప్పు యీకథలన్నీ.

కామ:—నీకవసరంలే? పుణ్యకథల్తో?

రాజ్య:—పుణ్యాలూ? పాపాలూనా? ఈకథలే, వినీవినీ, ఇదిగో స్వర్గంలోపడ్డా!

కామ:—అయితే నాతో నీకుకష్టంగానేయున్నదీ? ఒశేవ్! నీచావు మూడిందనుకో! ఊరుకొంటున్నానని నోరుమహా పారేసుకుంటున్నావే? నీకష్టమెంతజేసు, నీవెంతజేసు, తస్స గొయ్యా! స్తంభానికి విఱిచికట్టేస్తా (అనిహుంకరించును.)

రాజ్య:—(లేచి రూక్షస్వరంతో) వణుకుతున్నారూ, నువ్వు కొట్టనూ, నేనుపడనూ! అబ్బో! మొనగాడు బయలుదేరాడు. పైనదెబ్బపడనీ! శావిలోనో, చెర్లోనోపడి నీకొంప వేలాంవేయించకపోతే మారుపేర్లబిలువు. ఆహా!

కామ:—(భయం నభినయించుచు మంచందిగి భార్యకాళ్ళు పట్టుకొని) ఒశేవ్; నీకాళ్ళకు మొక్కుతా. నన్నురక్షించు. ఊరకేఅన్నాను. నిన్నుకొట్టడానికి చేతులొస్తాయిటే!

రాజ్య:—(విదలించుకొనుచు) ఇదా నీబండారం? మాటంటే చెల్లించుకోవాలి, అదీ పౌరుషం.

కామ:—లేదులేవే, ఇకననను. చెంపలువేసుకుంటా.

(తెరలో)

కామశాస్త్రులుగారూ! ఓ కామశాస్త్రులుగారూ!

కామ:—(వినుట నభినయించి) ఎవరండీవారూ?

(తెరలో)

నేను కరణంగారబ్బాయిని;

కామ:—ఏమిటి? నాయనా?

(తెరలో)

మీదొడ్లోకి పామొచ్చిందండీ!

కామ:—(కంగారుపడి అటునిటుపరుగెత్తుచు మంచమెక్కి) అమ్మబాబో! పామే? (భార్యతో) ఒశేవ్! ఆ తలుపు వేయవే. ఇంట్లోకి వస్తుందేమో!

రాజ్య:—(అటునిటు పాలించిచూస్తూ) మీరే వెయ్యండీ.

కామ:—నీదుంపతెగా! మగవాళ్ళనన్నా పిలవ్వే!

రాజ్య:—నువ్వు మగవాడవుకావూ?

(తెరలో)

నన్ను రమ్మంటారా? అండీ!

కామ:—వద్దండీ? వద్దు (రాజ్యలక్ష్మితో) కుఱ్ఱవాడా? పడుచు వాడా!

రాజ్య:—ఎవరైతేనేమండీ? ఆపదకు.

కామ:—నీవలాయింట్లోనన్నాచావరాదూ! ఎవరినన్నాపిలుస్తా!

రాజ్య:—నేనుండేందుకేం ఇప్పుడుకూడానాకు ఘోషాతప్పదూ?

(తెరలో)

(తలుపుకొట్టును, భార్యతీయబోవవారించి)

కామ:—వద్దండీ! రావద్దండీ! (భార్యతో) అట్లాఇంట్లోచావు.

రాజ్య:—మీరు మంచందిగి కాస్త ఎవరినన్నా పిలవండి.
అయ్యో! యేయింట్లో జొరబడిందో!

కామ:—నాయనా! కాస్త మీనాయనగార్ని కేకవేయి.

(తెరలో)

ఆయనకు పామంటే భయమండీ!

రాజ్య:—ఆ అబ్బాయి? కొడ్తాడేమో! రానియ్యండి!

కామ:—(నోరు, నెత్తి బాదుకొనుచు) అబ్బ! వద్దే? నీదుంప
తెగా పడుచుముండాకొడుకూ (కంఠమెత్తి) నాయనా!
మీనాయనగారినే పిలువు. మేమిద్దరమేదో విధంగా
తంటాలుపడాము.

(తెరలో)

పోనివ్వండి! నా కందుకు మీరే చావండి!

రాజ్య:—ఇదేంపాపమండీ! పామునింట్లోపెట్టుకొని పడుచు
వాళ్ళన్రానియ్యనంటూ రేమిటంటూ కర్మం? రామ! రామా!
బాబునాయేంటి? పోనీ; నే నాయింట్లో చస్తాలెండి. ఆ
పాము నన్నే పీకుతుంది (అని గదిలోనికి పోవును)

కామ:—(రుద్ధకంఠంతో) ఏమండీ! కరణంగారూ! ఓ
అబ్బాయీ (తనలో) వెళ్ళారుకాబోలు (భార్యనుద్దేశించి)

నీ విక బయిటికిరావే ? నా మంచం క్రింద ఏందో జర, జర మన్నట్లుంది! (అని తొంగితొంగి చూచుచుఎగిరిపడి) ఓయి బాబోత్రాచుపాము (అనిమంచందిగివీథిలోనికిపరుగెత్తును)

రాజ్య:—(నవ్వుచు ప్రవేశించి) పాము గాదుటండీ నలికండ్ల పాముట. వేళాకోళానికలా చెప్పాట్ట. వట్టి కొంటెబ్బాయి లెండి, నీ సంగతి బాగా కనిపెట్టాడు.

కామ:—(ప్రవేశించి)ఓరీ వీడిదుంప తెగా (భార్యపైనురుముచు) నీ విచ్చిన చనువ లేయున్నది. వెధవ, వెధవంటానూ, ఎక్కడ్నో! నేను బయటికొచ్చేదాకా ఉన్నాడుగాదు తేగుల్దీసి జందాలు వేసుకునేవాణ్ణే! (ధైర్యము తెచ్చుకొని) వీపు చఱుచుకొంటూ) కాలాంతకుళ్ళాగున్నాడే! ఎంత కంగారుపెట్టాడు అమ్మయ్యా (అని కూర్చుండును.)

రాజ్య:—ముసలివాడికి నీకే ప్రాణాలమీద ఇంతాపేక్షయుంటే పడుచుదానికి నాకెంతుండాలి ? నిజంగా పామైతే ఆ గదిలో పెరగబడి చావాలనిగదూ మీకోరిక.

కామ:—(నవ్వుచూ) పిచ్చిదానా ! నిజంగా పామే అయి నిన్నే కరుస్తూయుంటే; చూస్తూయూరుకుంటానూ, చించి చెండాడకపోయూనూ!

రాజ్య:—ఇదిగో మీ ప్రతాపం.

కామ:—అఖరుకు నా ప్రతాపానికే వంకపెట్టావూ? అదీ విషజంతువు. దానితో ప్రతాపమేమిటి ? మనిషి మనిషి మీద ప్రతాపం చూపించాలి.

రాజ్య:— నీప్రతాపమంతా నాఒక్కదానిమీదనే పనికివస్తుంది.

రామ:— నేనేదో! మే, మే అంటున్నానని నీకు వేళాకోళంగానే యున్నది. (తలయూచి) ఆహా! నా మొదటిభార్యనామీద ఏమా పేమ. నన్నుచూచి యేంమురుసుకునేది. గదిమానంటె గడగడ లాడిపోయేది! చేయెత్తి దండంపెట్టుకోవచ్చు.

రాజ్య:— అప్పుడు నీవు పడుచువాడవు. తాను పడుచుది కాబోలు. ఇప్పటికి మూడైనవి, నీవు కాట్లోకిపోయేవఱకు కల్యాణాల్చేసుకుంటూయుంటే మురుస్తూ యుండాలి? అబ్బ! ఏమంది మీచుప్పనాతితనం; ఇట్లా ఆడువానినెత్తురు పిండుకుతాగే సంఘం మఱొకటి లేదనుకొంటా. ఈసంఘమింతట్లో బాగుపడదు. (కొంతతాళి) బ్రహ్మశాస్త్రులవారి కుమారుడు సంఘసంస్కరణానికికృషి చేస్తూన్నాడంటారు. నిజమో! వట్టిదో! అలాటివాళ్ళు పదిమందిచేర్తే చాల్దూ మమ్ము నుద్ధరించడానికి. మాకు లేకపోయినా ముందువాళ్ళకన్నా చిక్కుతుందేమో ముక్తి.

రామ:— (ఉలికిపడిలేచి) బ్రహ్మశాస్త్రులవారంటే జ్ఞాపకానికొచ్చింది. పాపం వారి కోడలికి చాల జబ్బుచేసిందట! మఱచిపోయాను. (అని లేచి) చూచివస్తా. నీవిల్లు కదలకూ!

(నిష్క్రమించును)

రాజ్య:— పరధ్యానంమీద తలుపు తాళంవెయ్యడం మఱచిపోయాడే! (విచారంతో) వీడితాడెగ్గానన్నా తెంచుకోనీ.

(అని వెళ్ళిపోవును.)

ప్రథమాంకము సమాప్తము.

ద్వితీయాంకము

మొదటి రంగము

(డాక్టరుగారి యిల్లు. డాక్టరుగారు స్నేహితునితో చీట్లాడుచుందురు. తత్తరముతో ప్రమోదుడు ప్రవేశించును.)

ప్రమో:— డాక్టరుగారూ! డాక్టరుగారూ! నా భార్యను రక్షించండి! బాబూ! రక్షించండి!

డాక్ట:—(చీట్లముక్కలు వేయుచు) ఎట్లాయున్నది నీభార్యకు?

ప్రమో:—బాబూ మనస్మరంతిలో లేకుండా పోయింది. కాళ్ళు చేతులు చల్లబడ్డవి. తాము బిన్నా దయచేయాలి.

డాక్ట:—(ఆగమని సైగచేసి) ఇక దిగి రండి!

స్నేహి:—తురుపూ?

డాక్ట:—తురుపిస్పేటు

ప్రమో:—అయ్యా! ఆలస్యం లేదు. బాబూ! బాబూ!

డాక్ట:—ఉండవయ్యా మంచాటపడింది.

ప్రమో:—అయ్యా తాము మళ్ళావచ్చి ఆడుకోవచ్చు బాబూ! ఆపదలోనున్నాం (గుమ్మందాక పోయిచూచి) బాబూ! దయచేయండి.

స్నేహి:—(ముక్కలు చూచుకుంటూ సంతోషంతో) ఆడండి ఇక దిగండి చూతాం.

ప్రమో:—(డాక్టరుగారి స్నేహితునితో) అయ్యా! తామాగితే: గాని వారు లేవరు. కాస్త మూనుకోవాలి.

స్నేహి:—(సైగచేస్తూ) ఎందుకల్లా కంగారుపడ్తావు?

ప్రమో:—అవతల మనిషికి వచ్చేప్రాణం పొయ్యే ప్రాణంగా వుంటే ఆగమంటూ రేమిటంటూ! మా కర్మ బాబూ! బాబూ! ఒక్కనిమిష మూరుకోండి.

స్నేహి:—నాదేమున్నదయ్యా! రమ్మనువారిని.

ప్రమో:—డాక్టరుగారూ! (రొమ్ముకొట్టుకొని) నా భార్య నాభార్య! ఇంకేమి భార్య; ఈపాటికి! అయ్యా! దయచేయాలి.

డాక్ట:—(రూక్షంగా) ఉండు, ఉండవయ్యా! ఏమిటల్లా అరుస్తావు. నువ్వు పరుగెత్తినట్టు మమ్మల్నికూడా పరుగెత్తమంటావా? ఈ వేళాదివారం రా వీలుకాదు.

ప్రమో:—శివ-శివ. కొంపమునిగింది (డాక్టరుతో) తమదయ తమదయ.

డాక్ట:—కాస్త ఆగవయ్యా అంటే గంతులేస్తావేం!

ప్రమో:—చిత్తం; చిత్తం.

డాక్ట:—(ముక్కలు చూచుకొని స్నేహితునితో) ఏదీ? రా! ఈ మనేలా హుకుం, గెలుస్తా!

స్నేహి:—ఇదిగో! స్పేడాసు (అనిపకపకనవ్వును)

డాక్ట:—(వింతగాచూచి పట్లు లెక్కబెట్టుకొని) అయితే తామిందాకటి పట్లో ముక్క వేశారూ!

స్నేహి:—సరి, సరి. బాగున్నది చూశారండి పట్లల్లో!

డాక్ట:—(ముక్కలు వెదకుచు) ఇవన్నీకలిసిపోయినవి.

స్నేహి:—అయ్యో వేశానండీ! స్పేడురాణిని.

డాక్ట:—(విసుగు నభినయించి) నాకు మతినిలవడం లేదు. పాడు గొడవవచ్చింది సమయానికి (స్మృతినభినయించి) మీరు వేసింది క్లావరుముక్కండీ!

స్నేహి:—పొరబడుతున్నారు. అడగండి ఆయన్ను. చూస్తున్నాడుగా (ప్రమోదునివంకచూచి) ఏమండీ! నేను స్పేడురాణిని వేయలేదూ?

ప్రమో:—నేనుచూడలేదండీ! బాబూ! ఇకమానేయండి

డాక్ట:—(ప్రమోదునితో) చూచావటయ్యా! ఆయనవేసిన ముక్క.

ప్రమో:—నాకసలీ యాట రాదండీ (దోసిలిబట్టి) బాబూ! ఇకదయచేయాలి.

డాక్ట:—ఆట రాదూ! మూడుముక్కలాటవచ్చా?

ప్రమో:—నాకేయాటరాదండీ!

డాక్ట:—(చిరాకుపడి) రూపాయివదలింది (ప్రమోదునితో) నేనిచ్చిన మందిస్తున్నారూ?

ప్రమో:—చిత్తం. రాత్రి తెల్లవార్లు మీరుచెప్పినటైం ప్రకారం గంట, గంటకూ ఇస్తూనే యున్నామండీ!

స్నేహి:—డాక్టరుతో బ్రహ్మశాస్త్రిగారి కుమార్డుగదండీ ఈయన!

డాక్ట:—(తలయూచుచు, ముక్కలుచూచుకొనుచుండును).

స్నేహి:—ఎట్లాగూ! (రహస్యంగా) మాంచిపద్దేపడ్డది, చాల భాగ్యవంతుడుసుమండీ! (ప్రమోదునితో) వారికేదో చెప్పవలసిందిచెప్పండి. అంతిమాత్రం గ్రహించలేరావిమి?

ప్రమో:—చిత్తం; అట్లాగే పట్టుకువచ్చాలెండి (అని డబ్బు చూపును)

స్నేహి:—(సైగచేస్తూ) ఇహ ఆలస్యమెందుకు?

ప్రమో:—(వందరూపాయలనోటు ముందుపెట్టి) అయ్యా! చిత్తగించండి.

డాక్ట:—(లేనికోపం తెచ్చుకొని) ఏం, భిక్షమా? వెధవనోటు (అని ఆవలికినెట్టి) నాలుగువందలకు తక్కువఫీలుకాదు.

ప్రమో:—చిత్తం! మానాన్నగారితో మాట్లాడుదురుగాని దయచేయండి.

డాక్ట:—నాకేం. నీవేమాట్లాడుకో? మీనాన్నగారినేరమ్మను.

ప్రమో:—మీదయ! మీఋణముంచుకోంలెండి (సమ్మతి చూపుచు) ఆలాగేలెండి. దయచేయండి (భయము సూచించి) అమ్మో! అమ్మో! ఆలస్యమైంది.

స్నేహి:—(డాక్టరుతో) సలీసుగా పోనిచ్చారేం.

డాక్ట:—ఆ, ఏదో ఏడుస్తున్నాడు లెండి (అని ఇంట్లోకి వెళ్లును.)

స్నేహి:—(ప్రమోదునితో) తొందరపడ్డావయ్యా, వంద రూపాయలకు భాగ్యమా అంటూవచ్చేవాడు. ఈకాలన్లో నాలుగొంద లూరకున్నావేమిటి?

ప్రమో:—పోతేపోయింది, నాభార్య నాకు దక్కితేచాలు.

స్నేహి:—ప్రాణంపోయడానికి ఈయన భగవంతుడా? మన భయమే?

ప్రమో:—చేసేచికిత్సలుచేస్తే మీదట మనఅదృష్టం.

డాక్ట:—(డ్రెస్సువేసుకొని ప్రవేశించి స్నేహితునితో) రామింక పదండి. సాయంకాలం క్లబ్బులో మీాటెదాం.

స్నేహి:—(లేచివెళ్ళుచు) ఆల్‌రైట్. గుడ్‌బై (నిష్క్రమించును)

డాక్ట:—బండితెచ్చావుటయ్యా!

ప్రమో:—చిత్తం. తెప్పిస్తా.

డాక్ట:—కానిమరి! ఆలస్యమెందుకు?

(ప్రమోదుడు పరుగెత్తును)

(బ్రహ్మశాస్త్రిగారి యిల్లు, శ్యామల మంచంల్లో మూల్గుచు పండుకొనియుండును. బ్రహ్మశాస్త్రి, బుచ్చిరామమ్మ, కల్యాణి దుఃఖములో కూర్చుండి యుందురు.)

బుచ్చి:—(కోడలి కాళ్ళుపట్టుకొని చూచి కాతరస్వరమున) అంతా చన్నీళ్ళ కుండైపోయింది. కోడలా! కోడలా! ఇంకేం కోడలు (అని చేతులు నలుపుకొనుచుండును)

కల్యా:—వదినా ! వదినా! (అని యేడువబోవ బ్రహ్మశాస్త్రి వారించి)

బ్రహ్మ:—ఊరుకోండక్కా కాసేపు - ఊరుకోండి! (గుమ్మం దాకవచ్చి అటునిటుచూచి) డాక్టరుగారింకా రాలేదు. నేనన్నా వెళ్ళివస్తా. (అని వెళ్ళబోయి మళ్లా మంచందగ్గిరకు వచ్చి) వెళ్ళితే! ఇక్కడెవరు.

(కామశాస్త్రి ప్రవేశించును.)

కామ:—ఏమండీ ! బ్రహ్మశాస్త్రిగారూ ! ఎలావున్నది ?

బ్రహ్మ:—ఇంకేమున్నది. (అని నిట్టూర్పువిడచి) శాస్త్రిల వారూ! మావా డొస్తున్నాడేమో కాస్త చూడండీ ! బాబూ !

కామ:—ఆ. చూస్తా (అని గుమ్మందాక వెళ్ళి చూచి) ఏకీ రావడంలేదే ! డాక్టరుకోసం వెళ్లాడేమిటి ? ఆయన లంచ మీయందే మంచమెక్కనంటాడే ? పానకాలరాయుడు.

బ్రహ్మ:—యిచ్చి పంపేనండీ ! ఆలోపం లేకుండా !

కామ:—(చప్పరించుచు) ఆ, ఎందుకు, వందుగ. ఈయింగ్లీషు వైద్యులకు తెలుగురోగాలేం తెలుసు ? నాటువైద్యుణ్ణి చూడలేక పోయారూ ?

బ్రహ్మ:—నేనదే మొత్తుకొన్నా ! మావాడూ కాదంటే కాదని......... ఇవాలిటికి పదిరోజులు ఆసుపత్రికి తిప్పి చంపుతున్నాడు. ఎన్నాళ్ళిచ్చినా! ఆ క్యైనాతప్ప కొత్త

మందు లేదాయె. మాట్లాడితే మండిపోతాడు. వాళ్ళు ఒళ్ళుబలిసినవాళ్ళండి !

కామ:—మొన్న చూడరాదండీ ! బంగారయ్యగారూ ! ఒంట్లో సుస్తీగాయుండి కాస్త చెయ్యి చూడమంటే చెవుల్లో ముక్కుల్లో యేవో ఆయుధాలుపెట్టుకొని ఘంట సేపు పరీక్షచేసి నీళ్ళల్లో నెత్తురులేదు. రొమ్మెండి పోతూంది. కన్సంప్షనౌవస్తుంది జాగ్రతపడుమంటూ యుపన్యాస మారంభించాడూ! పాపం వెఱ్ఱిబ్రాహ్మడు బెంగెట్టుకొని మంచమెక్కాడు. ఇవ్వాల్టి కారులంఖణాలు. ఏమని చెప్పనూ డాక్టర్లగంతు. ఈవేళ కాబోలు నాటువైద్యుణ్ణి పిలిపించారు.

శ్యామ:—(అటు ఇటూ కొట్టుకొంటూ) ఊఁ, ఊఁ, ఊఁ

బ్రహ్మ:—అమ్మా! శ్యామలా! శ్యామలా!

శ్యా:—ఊఁ.

బ్రహ్మ:—ఎలా యుందమ్మా?

(డాక్టరు, ప్రమోదుడు ప్రవేశింతురు.)

డాక్ట:—ఆడవాళ్లనందర్ని యవతలకు వెళ్ళమనండి.

బ్రహ్మ:—అంతా! పదండి, పదండి.

డాక్ట:—(శ్యామల నెగాదిగ చూస్తూ సిగరెట్టు చేతపట్టుకొని) అమ్మాయీ? అగ్గిపెట్టె పట్టుకురా.

కల్యా:—(తలయూచి) ఇంట్లోకివెళ్లి తెచ్చియిచ్చును.

డాక్ట:—కుర్చీమీద కూర్చొండి సిగరెట్టు ముట్టించి, నాడీ పరీక్ష చేసి, ఈవేళ విరేచనమైందా ?

ప్రమో:—లేనట్లున్నది. సార్

డాక్ట:—(పరీక్ష చేస్తూ) ఆలస్యమైపోయింది. మీరు వెంటనే వస్తే బాగుండేది.

ప్రమో:—ఆయాసంగా యున్నదనంగానే వచ్చానండీ! తామే ఆలస్యం చేశారు.

డాక్ట:—(కోపంగా చూచి) నాన్సెన్స్; మరియాద లేకుండ మాట్లాడుతావు.

ప్రమో:—చిత్తం. (అని భయం నభినయించుచు) ఎలాగున్నదండీ.

బ్రహ్మ:—(నమస్కరించి) రక్షించాలి బాబూ ?

ప్రమో:—మీ దయయుంటే నా భార్య బ్రతుకుతుంది. నాలు గొంవలు కాదు. ఇంకా!

బ్రహ్మ:—(కొడుకువంకజూచి గ్రుడ్లురిమి) ఉండ్రా వారేదో చెప్పుతుంటే.

కామ:—ఏమన్నా! ఆశ! డాక్టరుగారూ!

డాక్ట:—ఎడమవాటట్లు, ఊపిరితిత్తి ఎఫెక్టైంది. హోప్లెస్.

కామ:—లాభం లేదన్నమాట ?

డాక్ట:—ఊఁ, హూఁ, రాత్రి పదింటికి. (అని లేచును.)

ప్రమో:—హా భగవంతుడా (అని కూలబడును)

(బుచ్చిరామమ్మ కల్యాణిపైఁబడి యేడ్చుచుందురు) (బ్రహ్మశాస్త్రిగారొక మూలకొరగును.)

బుచ్చి:— కోడలా? నీ కంతలో పోగాల మొచ్చెనే? భగవంతుడా? ఈ పాపిష్టిరోగం నీకెక్కడ దాపరించెనే? అమ్మా! నీవంటి కోడలు మాకు ఈ జన్మలో దొరుకుతుందిటే తల్లీ! ఈ పండుగనాడా! పండుగనాడూ! అత్తయ్యా! పట్టుచీర కట్టుకొంటానంటే, ఎందుకు లేవె! ఆ చీరె చాల్నంటివిగదే. తలదువ్వుకొని జడనిండా మల్లెపూలు పెట్టుకొని బొట్టూ, కాటుకా, దిద్దుకొనిగుమ్మంలో నుంచుంటే చూడకండ్లు లేకపోయేవిగదే, తల్లీ! ఈశాస్త్రిగారి కోడలు బుద్ధిమంతురాలని యూరంతా చెప్పుకొంటుంటే యెంత పొంగిపోయామే! ఏ! దేముడా? హాం.

కామ:—(డాక్టరుగారితో రహస్యంగా) డాక్టరుగారూ? గట్టిగా బ్రతుకదన్నమాటేనా? అండీ?

డాక్ట:— చాలా పెద్దజబ్బు, ఈరోగం చాల అరుదుగా కనుపడుతూ యుంటుంది, సౌతాఫ్రికన్ స్లీపింగ్ డిసీజంటారు దీన్ని.

కామ:— అలాగా: అండీ (బ్రహ్మశాస్త్రితో) ఇంకా చూస్తారేమిటండీ క్రిందపెట్టరూ (విచారము నభినయించి) పాపం మహాయోగ్యుడు కష్టాలన్నీ మంచివాళ్ళకే.

డాక్ట:— (వెళ్ళిపోతూ కామశాస్త్రిని పిలిచి) తక్కిన పైకం పంపించమని చెప్పండి.

కామ:—(చేతులు నలుపుకొంటూ) దుఃఖాల్లో యున్నారు. తామడగమంటే అడుగుతానులెండి.

డాక్ట:—అయితే నాకేం. లేకపోతే దావావేసి పుచ్చుకొంటానని చెప్పండి.

కామ:—అందాక ఎందుకులెండి అయితే! చావడంనమ్మకమేనంటారూ.

డాక్ట:—ఆ, ఇక బ్రతుకదు. (అని వెళ్ళిపోవును.)

శ్యామ:—(అటునిటు పొరలి) అ_త్త-య్యా.

బుచ్చి:—(ఆత్రంతో) ఏ మమ్మా! ఏం.

కామ:—(తనలో) ముండాయుష్యు లాగున్నది.

శ్యామ:—దా, దా, హా హా ... ...

బ్రహ్మ:—నాహామటే, దాహామట! (కామశాస్త్రితో)ఏమండీ దాహమంటుంది ఇమ్మంటారూ?

కామ:—నాకుమాత్ర మేమి తెలుసునండీ? (అసమ్మతిని చూపుచూ) ఇంకా దాహమేమిటి? అదీ గుణచర్యలెండి.

ప్రమో:—దాహమియ్యక చంపుతారేమిటి? తేవే అమ్మా నీళ్ళు (అని నీళ్ళిచ్చును.)

కామ:— (బ్రహశాస్త్రిని సైగచేసి పిలిచి)

(బ్రహ్మశాస్త్రి గుమ్మముదాక వచ్చును.)

బ్రహ్మ:—(చీదివేయుచు) మాప్రాత! మారాత!

కామ:—అయిపోయిందానికి చేసే దేమున్నదిలెండి, దుఃఖ పడిలాభమేమున్నది. మనది మాత్రం శాశ్వతమా ?

బ్రహ్మ:—మహాఇల్లాలు! కామశాస్త్రిగారూ! అది వచ్చి నాక మాసంసార మెంత కలిసి వచ్చిం దనుకొన్నారూ. ఆ మొగుడిమీద యేమాపేక్ష, ఏమాపేక్ష.

కామ:—విధీ! ఉన్న దేనండీ! మంచివాళ్ళనే ఏరుకు పోతూ యుంటాడు. నేనికవస్తా. (అని కొంతనడచి మళ్ళీవచ్చి) డాక్టరుగారు పోతూ, పోతూ మిగతాపైకం పంప మన్నారు. మీయిష్టం.

బ్రహ్మ:— (నోటిమీద చేయివేసుకొని వింతగాచూస్తూ) రామ! రామ! ఇప్పుడే! ఇప్పుడే! చూచారూ! కొంపకూలి మే మేడుస్తుంటే, వీడిజిమ్మడా! వాడిది గుండా ? చెరువా?

కామ:—నేను చెప్పలేదుటండీ! వట్టి కర్కోటకపు ముండా కొడుకు.

బ్రహ్మ:—బాకైతే ఇస్తామన్నాంగాని శివ, శివా ?

కామ:—పోనిస్తురూ! వాడి త్రాడెల్లానో త్రెంచుకోనియ్యండి. దావాలు గీవాలు వేస్తానని అఘోరించారు లెండి.

బ్రహ్మ:—పీనుగుమీదనా వీని ప్రతాపం, ఏమిధర్మమండీ ?

కామ:—మరినాకుసెలవు. (అటుఇటుచూచి) చూడండి! అమ్మాయికి పదేండ్లొచ్చాయి. తాము చూచేయుంటారు. కొద్దిగా ఇంగ్లీషుకే చెప్పించాము! హార్మనీకూడవాయించు తుందిలెండి. తామింకోచోట మాట ఇస్తారేమో; అని

అంటే మీమీద మాకు పూజ్యభావం. సంబంధాలు లేక కాదు.

బ్రహ్మ:—(తలయూచి) చూతాంలెండి—కట్నము.

కామ:—తామే సెలవివ్వాలి ?

బ్రహ్మ:—మాట్లాడుదాంలెండి ? ఇప్పుడేమంత తొందర.

కామ:—ఆ, ఆ, ఆలాగే ? అంటే మీసమ్మతికోసం. అది అది చెప్పొద్దూ.

బ్రహ్మ:—కానివ్వండి (అని వెళ్ళెను.)

(కామశాస్త్రి నిష్క్రమించును.

బుచ్చి:—కాస్త అణిగి పడుకొన్నదండి ! నిద్రపోతుందేమో ?

కల్యా:—ఈపాడురోగం నాకెన్నవచ్చింది కాదు.

బ్రహ్మ:—అమ్మా ! కల్యాణీ ! మన మవతలికి వెళ్ళుదాంరండి. అమ్మచూస్తుంటుంది. క్రిందపెట్టేస్తే బాగాఉండు.

ప్రమో:—వల్లగాదూ. (అని నిష్క్రమించును.)

(తెరపడును)

రెండవ రంగము

(రామచయ్యన్న గారి యిల్లు, అరుగుమీద రామచయ్యన్న కూర్చుండి యుండును. కిశోరుడు ప్రవేశించును.)

కిశో:—మీఅబ్బాయి యున్నాడా అండీ !

రామ:—(దృష్టిమాంద్యమునభినయించి) ఎవరునాయనా! నీవు?

కిశో:—నేను కిశోరుణ్ణి.

రామ:—ఆ. నీవా! నాయనా! నాయుడిగా రబ్బాయివా?

కిశో:—అవునండి!

రామ:—మా వాడూ! ఎక్కడకో వెళ్లాడు. నాయనా నీవు కవిత్వం బాగా చెప్తావట మావా డంటూవుంటాడు. బుద్ధిమంతుడవు. నూరుమంది కొడుకుల్ని కని యేం లాభం. వంశానుద్ధరించేవాడు ఒక్కడు చాలు. మావాణ్ణి చూడు. వట్టి అకతాయైపోయాడు. (సమ్మతిసూచించును) ఏదీ! నాయనా! ఏదీ! నీవురాసిన పద్యం ఒక్కటి వినుపించు. ఈ పాడుచెవుల్తో వింటా. నాకూ కవిత్వమంటే ఆపేక్ష. ఈ పాడుకొంపలో విద్యాగోష్ఠా? ఏమన్నానా? ఏది నాయన? ఏదీ.

కిశో:—మీకు మాకవిత్వాలు బాగుండవులెండి.

రామ:—బాగుండకేం అట్లనకు. వాణి ఒక్కొక్కరినోట ఒక్కొక్క రూపంతో ప్రత్యక్షమవుతుంది. దానికేంలే.

కిశో:—మీరుకూడా పండితులేగా!

రామ:—పండితులంటే నేనూ సంస్కృతంలో కావ్యాలు చూచాను. వేదం చదువుకొన్నాను. శాస్త్ర కాణాద తర్కం, పూర్వమీమాంస, సిద్ధాంతకౌముదిదాక పాఠం చెప్పుకొన్నవాణ్ణే! ఏమిటో మాకాలం వెళ్లిపోయింది. నాయనా! మావాణ్ణి నీవెంట తిప్పుకొంటూవున్నావుగదా! శాస్త్ర కవిత్వంలో ప్రవేశపెట్టరాదూ?

కిశో:—చెపితే వస్తుందటండీ! కవిత్వం. తామకూడా అలా సెలవిస్తారు.

రామ:—నిజమే! నాయనా! నిజమే! అది పురాకృత సంచితం. తల్లిదండ్రులుచేసిన పూజాఫలం. నేర్చుకొంటే వస్తూంది! కవిత యున్నదే నాయనా స్వభావసిద్ధంగా పుట్టుకువచ్చే ఆవేశ ప్రవాహం. ఈ పండితులంతా రాస్తు యుంటారే చొప్పదంటు కవిత్వాలు.

శ్లో॥ కింకవే స్తస్య కావ్యేన కిం కాండేనధనుష్మతః
పరస్యహృదయే లగ్నం నఘూర్ణయతి యచ్ఛిరః.

అన్నట్లు, మాట బయలుపడితే ఒళ్ళు పులకరించాలి. ఏదీ నాయనా నీనోట ఒక్కపద్యం.

కిశో:—వినండి ఈ మధ్యరాశా; భారతీలోకూడ పడ్డదిలెండి.

రామ:—ఏ దేసి?

కిశో:—

చీకటినవ్వోడ తమసీ మధురంబగు నాదొందలో
తేకులు తేపలై కలఁకరించుచు నున్నది భావహంస, భృం
గీ కలనాదఘుంకృతుల నేగకు ముగ్ధగళంబు విణానో
శేకము జేసి వాలగదవే; తలక్రిందుగ సుందరయ్యకున్.

రామ:—ఏ దేసి? నాయనా! ఘోర మనోహరంగా యున్నది. కాస్త అర్థంచెప్పి, తాత్పర్యం కానీ.

కిశో:—అర్థాలకు తాత్పర్యాలకు తయారవుతారనే మీా వద్ద మా కవిత్వాలు వినిపించంది. ఆ రోజులు పోయినవి.

విన్నారూ? పద్యం వింటే పగులగొట్టమన్న మాటే
పద్యమంటే! అదొక జీవమున్నవ్యక్తి. దాన్ని ముక్కలు
చేయడం కూడా జీవహింస.

రామ:—ఏమిటీ! ఇక తాత్పర్యాలు అర్థాలే యుండవా!
యేమిటి మీ కవిత్వాల్లో?

కిశో:—హృదయానికి మాత్రమే తెలియాలి. తాతగారూ!
తాము తియ్యని మామిడిపండు నారగించారను కోండి.
దాని రుచి యెట్లుంటుందో చెప్పగలరా? అది జిహ్వకే
తెలియాలి, అంతే ననుకోండి.

రామ:—(తనలో) ఆహా కుఱ్ఱవాడు నాకేదో టోపీ వేయబోతు
న్నాడురా! ఔరా! పిడుగా! (కిశోరునితో) నాయనా!
నేను శాస్త్ర డొక్కశుద్ధి గలవాడనే గాని కేవలం శుంఠను
గాను. అన్నిటికీ తలూచడానికి అర్థంలేని పద్యమేమిటంటా.
ఇక కవిసమయం మాత్రముంటుందీ! ఏదీ! ఏదీ! చీకటి
నవ్వు (యోచించి) ని పేరేమన్నావు, నాయనా.

కిశో:—కిశోరకుమారుడు.

రామ:—కిశోరూ! నవ్వును తెల్లనిపదార్థాలకు పోలుస్తారే,
చీకటితో పోల్చావేమిటి?

కిశో:—అందుకే మీకు తెలియదన్నది. కవి సమయాలకు
స్వస్తిచెప్పి చాలకాలమైంది. మేము వ్రాసేదే ప్రమాణం;
సమయమూనూ.

రామ:—సరి, సరి. నాయనా! అది ఆదరణీయ మాతుందా?

కిశో: ఆదరించే దేవరు? కవి యొకరి ఆదరణకోరడు, కోరా డంటే వాడు కవిగాడని మా సిద్ధాంతం.

రామ:—పండితాదరణ లేమా?

కిశో:—ఎవడు పండితుడు? వాడి ఆదరణ మెవరికాకావాలి? పండితుడంటే మాకుమంట. అతడొక పాతపుంత, తాతల నాటి తాటాకు, ఒక నిఘంటువు, సంస్కృత సరస్సులో నొక యెనుబోతు.

రామ:—నీమాటలు నాకాశ్చర్యంగా యున్నవి.

కిశో:—అవునండీ! మీకు నాళ్ళ గుండ్లు దొర్లించాలి, బొప్పి కట్టించాలి. బంధాలు, అలంకారాలు, సర్కసుఫీట్లు కావాలి. అప్పుడుగాని నచ్చదు.

రామ:—వ్యాకరమేమన్నా చదువు కున్నావూ?

కిశో:—ఎందుకూ? వ్యాకరణం ఏడవనా?

రామ:—అయిపోయె. వ్యాకరణమూ చదవక, చంధస్సు చూడక కవిత్వమా? ఇక కవి కాని వాడెవడు?

కిశో:—అద్యోనాటి కందరు కవులవుతారు. మీతో నాకు వాదనెందుకు?

రామ:—అబ్బాయీ! నీవెంత ప్రజ్ఞగలవాడివైనా పెద్దలను తిరస్కరించరాదు. నాయనా! వారు పెట్టిందే భిక్ష. నీ వాద ధోరణిచూస్తే పూర్వం కవులే లేరని తేలుంది. పూర్వం వాల్మీకులవారు కోపావేశమున నిశాదుణ్ణి శపిస్తే

శ్లో. మా నిషాద! ప్రతిష్ఠాత్వ మగమశ్శాశ్వతీ సమాః
యత్క్రౌంచమిథునాదేక మవధీః కామమోహితం.

అను శ్లోకమై వెడలివచ్చిందట. ఒక్క నిషాదుణ్ణి సంహరించే అర్థమే కాకుండా రామాయణము, షట్కాండలు, భాగవతార్థములు గల కావ్యారంభశ్లోకమై పరిణమించిందట. విన్నావూ? నాయనా! చిన్నవాడవు ఆలోచించకుండా చెపితే నూరర్థాలు ఆలోచిస్తే వెయ్యర్థాలు ఉండేవి. వారికి మనకు పోలికా?

—మీతో నాకెందుకు వాదన. మీ అబ్బాయివస్తే ప్రమోదుడితో మాట్లాడుతూ యుంటానని చెప్పండి సెలవు. (అని లేవబోవ)

రామ:—మంచిది. నాయనా! ప్రమోదుడి భార్య కెలా ఉన్నదో! పాపం, మొన్న క్రిందబెట్టా రన్నారు.

కిశో:—ప్రమోదుడదృష్టవంతుడు; కాస్తనెమ్మదిగానున్నదట.

రామ:—(వింతగాచూచి ముక్కున వేలుపెట్టుకొని) చూచావు నాయనా! ఆయుర్బలం హాయ్! హాయ్! మొన్న కామశాస్త్రి వారింటికెళ్ళివస్తా చెప్పాడు; నాకూ తెలియదు.

కిశో:—ఎవరూ! కామశాస్త్రిగారా! ఆయన తిరిగిందానికి కారణమున్నది లెండి; దయతలచికాదు. ఆంజనేయస్వామి కాకుపూజకూడ మొక్కుకొన్నాట్ట. వట్టి దుర్మార్గుడు.

రామ:—ఏంకారణం (స్మృతినభినయించి) ఊఁహూ. అమ్మాయికి సమర్తాడే యీడువచ్చిందని ఈమధ్య సంబంధాలకని తిరుగుతూ యున్నాడులే.

కిశో:—అదే! ప్రమోనుడికిత్తమని.

రామ:—వారి సంబంధం మంచిదేకాని తూగేవాడేనా!

కిశో:—తూకేం. ఈమధ్య పైరివేట్లుచేసి బాగా సంపాదించాడులెండి. మరినేనువస్తా (అనివెళ్ళిపోవును)

రామ:—(తనలో) కుఱ్ఱవాడుబుద్ధిమంతుడే! పూవుపుట్టంగానే వాసన (దృష్టిమాంద్యము నభినయించి) ఆ వెళ్ళేదెవరు చెప్మా? ఎవరండీ! వెళ్ళేది?

(కామశాస్త్రి ప్రవేశించి)

కామ:—ఆ చయన్లుగారూ! నేను కామశాస్త్రిని.

రామ:—ఆ మీరా! మాట, దయచేయండి. ఇప్పటిదాక మీసంగతే మాట్లాడుతూయున్నాం. అలాకూర్చొండి.

కామ:—(కూర్చుంటూ) పనిమీదవెళ్తూయున్నాను, విన్నా. కానివ్వండి.

రామ:—ఆంజనేయాలయానికా అండీ! ఈవేళశనివారమా?

కామ:—ఆలయానికి కాదు, వల్లకాటికి కాదు. అయినా, ఈవేళ శుక్రవారంలెండి.

రామ:—బ్రహ్మశాస్త్రిగారమ్మాయి కేలాయున్నదో, భోగట్టా చేశారూ?

కామ:—ముఁగంచిట్లించుకొని) ఏందానికి గుణాంతికుగుమొగమైందట, ఇదిగో! చచ్చె. అదిగో చచ్చెనన్నారు. చావనూ లేదూ, పాడూ లేదూ.

రామ:—ఇక పరవాలేదన్నమాట?

కామ.—ఆ దానికిక గాళ్ళుబోసినా చావులేదు,

రామ:—పోనివ్వండి! పాపమూ మగకష్టపుంతుకు. అదివస్తే మనకేమొస్తుంది. "సర్వేజనాస్సుఖినో భవంతు" అన్నాడు.

కామ:—మనకొస్తుందని కాదు. మాటసామెతకన్నా.

రామ:—మీరేదో ఆశపెట్టుకొన్నారని విన్నాలెండి.

కామ:—ఆ: అన్నీ మన మనుకొన్నట్లే జరుగుతాయటండీ, ఏమిటో అంతా తల రాతకొద్ది.

రామ:—అంతేలెండి. తామేమో శనివారన్నాడు ఆకుపూజ చేయిస్తామన్నారని ఆచార్యులవారన్నారు. నిజమేనాఅండీ?

కామ:—(చిరాకుపడి లేచి వెళ్ళుచూ) ఆకుపూజా లేదు. అర్ధాన్నం లేదు. వస్తా (అని నిష్క్రమించును)

రామ:—(ఆశ్చర్యంగా చూస్తూ)
ఇదీ మావారి తంతు.

అతిర మరణంబు తథ్య మిధ్యానక్తమున
ఏమనిర్మించె కూంతురి పెండ్లి మేడ
అక్కటా! కాలమహిమ, స్వార్థాతిశయత
మానవుండెంచునో! చావులేని తనము.

(తెరజారును.)

తృతీయాంకము

ఒకటవ రంగము

(నవయౌవనవతి కల్యాణి పెరటిలో పూలచెట్లకు నీళ్ళుపోయుచుండును. శ్యామల గడపలో నిలచి చూచుచుండును.)

కల్యా:—నువ్వు మృత్యుముఖంనుంచి బయటబడ్డావంతేచాలు లేవదినా! మాఅన్నయ్యకన్న నేనే అదృష్టవంతురాల్ని. నువ్వుతప్ప నన్నోదార్చేవారేరి? మాఅమ్మ నాస్థితికి అప్పుడప్పుడు కన్నీరువిడుస్తుందిగాని రామ! రామ! మా నాయన నా అతిగతి ఆలోచిస్తాడూ? (వదినవంక తిరిగి దీనవదనయై) వదినా! మొన్న అందరికి అన్నిపట్టుచీరెలు తెచ్చి, ఈసైనుపంచలు నా మొగానపారేసి ముండా? ఇక నీవివి కట్టకోమని……… (కంటనీరు పెట్టుకొనును. శ్యామల తన పైటకొంగుతో కండ్లుతుడుస్తూ)

శ్యామ:—పోనీవే. తల్లీ! ఏడవకు; ఒకనాటిదా!

కల్యా:—(తిరుగ నీళ్లుబోయుచు) ఈ మల్లెమొక్క గుబురు గట్టి గుమ్మటంలాగ ఎంతముచ్చటగానున్నదో చూడు వదినా!

శ్యామ:—పసిపిల్లలకుమల్లె చిన్నప్పటినుంచి పెంచిందినీవేగా! అమ్మా! నీకడుపులో కోరికలెట్లాపూచాయో! అవి అలా పూచినవి.

కల్యా:—(సంతోషపడుచు) వదినా! ఈ సంపంగి మొగ్గ వేసింది. (వాసనచూచి) ఒళ్లుపులకరించేవాసన దొడ్డంతా చిమ్ముతుంది. (నిదానించి కలయజూచి) పాప మీపారిజాత మెండిపోయింది. ఏమే! పార్వతీ! నీమొగుడు చచ్చాడూ?

శ్యామ:—నీకర్మమిలాకాలిందికాని? వాటికేమి? వితంతువులను వేధించుకతినే హింసాసంఘములాగా ఈ ఎఱ్ఱ గన్నేరు ఎఱ్ఱగా ధుమ ధుమలాడుతూ పుట్టిందో చూడు.

కల్యా:—అచ్చమెరుపుకూడా కాదు. ఆకోపంలో నవ్వుకూడా యున్నది. (అని నవ్వి నీరుపోయుచుండును.)

శ్యామ:—(కల్యాణి శరీరశోభను పరికించిచూచి) తనలో ఆహా! మాకళ్యాణి రూపమెంత దర్శనీయంగాయున్నది.

జిలుఁగు పాంథాళి జలతారు చీరలోనఁ
బొడవి సేవింపఁ దగు మల్లెపూలగుత్తిఁ
బీనుఁగుల మీఁద గప్పు పాపిష్ఠికలువ
వస్త్రపు గుబురుంగులోఁ జుట్టి వయిచినారు.
లోక మెఱుఁగకమునుపె, ఈలోల నయన
పసుపుఁ గుంకుమ సిరిఁగాల్చి వయిచినారు
విశ్వమోహనముగ మొగ్గ వేయుచున్న
యౌవన విలాసమును మాన్ప నలవియగునె.
ఆ ప్రసన్నేక్షణముల శైత్యంబునందు,
మలుకుచున్నది, వేడి పయోధరములు
ఆ వినూతన యౌవనోద్యాన సీమ
గ్రక్కుచున్నాడు మార్తాండుఁ డంగారవృష్టి.

(కన్నీరు తుడుచుకొని) కల్యాణీ! ఇక నీళ్ళుమానేయి; నీరుచిచ్చు పడుతుంది.

కల్యా:—వదినా! నువ్వు జబ్బుపడ్డాక పీటి మొకము చూచిన వాళ్లెవరు? మళ్లా ఈ వారంనుంచేగా పోయడం, అంత వరకు మొక్కలు కొన్ని యెండిపోయినవి.

శ్యామ:—కల్యాణీ! ఏచెట్టుపూస్తే నీకేంలాభం. నీ అచ్చట ముచ్చటలన్నీ ఆరేండ్లయినవి.

కల్యా:—(నీళ్లుపోయడంమాని ఒకచోట కూర్చుండి) నాకు లాభం లేకపోతే మీరున్నారుగా వదినా! మిమ్మల్ని చూచి సంతోషించ కూడదూ? మాపుణ్యం మంచిదవడంచేత గాని వదినా! నీవు దక్కుతా వనుకొన్నావా? పూలు పెట్టుకొని మా కంక్షపంపువు చేస్తా వనుకొన్నామా? (రహస్యంగా) వదినా! మానాన్నటా? డాక్టరుగారులాభం లేదనంగానే! వాడెవడో సంబంధానికి వస్తే కట్నాలు కూడ బేరం చేశాట్ట. ఇంత పాప మొక్కడన్నా యున్నదీ? (నిజ ఆశ్చర్యము నభినయించును)

శ్యామ:—హిందూ సంఘమంటే మనుష్యుల్ని ప్రాణాలతో పీక్కుతిను క్రూర పిశాచంగాదా! వెఱ్ఱిదానా? ఆడదై పుట్టడమే మహాపాపమనుకో. అందులో బ్రాహ్మణ కొంపలో పుట్టడం నీచాతినీచం. ఈ దుర్మార్గులు చేసే పాపాలన్నా యున్నా. పట్టుపరుపులమీదమహాసున్నితంగా గోమునబెంచిన కన్నకొడుకును, ప్రాణం పోతూయుంటే

విసరి నేలమీద పారవేయడమేగా ? ఆ మంచంమీద చావనీయకూడదూ – వీళ్ళపుణ్యం మునుగుతుంది ?

కల్యా:—(జ్ఞాపకము తెచ్చుకొని) అయ్యో ! మొన్న నిన్ను క్రిందపెట్టమని మొదలుపెట్టారుగా ? ఎవరో ఒకాయన.

శ్యామల:—ఎవరో ఒకాయనేమిటి ? ఆయనే సంబంధానికి వచ్చింది. మీ అన్నయ్యకు మామకాబోతూ మాని వేసినాడు. (అని నవ్వును)

కల్యా:—(నవ్వి) ఎట్లాగూ ! నీ కప్పుడే తెలిసింది.

శ్యామ:—ఊరంతా యెఱుగుదురు.

కల్యా:—అట్లనా ! వదినా! ఆయనామాటనంగానే! అన్నయ్య వల్లగాదని గుర్తించాము. మానాన్నకూడ పెట్టించాలనే క్రింద.

శ్యామ:—మంచాలమీద చస్తే తక్కిన కులాలకు లేనిఅరిష్టం వీరికెక్కడనుంచి వొస్తుందో, అమ్మా యో ! ఆచారాలన్నీ ఆత్మనాశనాలకు, పరనాశనానికి కారణభూతాలు. ఎవడయినా మీ అన్నయ్యవంటి కాస్త బుద్ధిగలవాడు కాదన్నాడా? మాడు వాని బ్రతుకు. ఇకపముక్కు కాకులాగా పట్టుకొని దుంపతెంచి గంపకెత్తుతారు. జంధ్యాలు తెంచుకొంటారు. నాలుక కాలుస్తామంటారు. నోరెత్తితే శాస్త్రాలు పురాణాలు, ఓ స్నానం చేయిస్తారు. శ్లోకాల్లో, ఆతాటాకుకట్టలే నీకీతిప్పలు తెచ్చినవి.

కల్యా:—వదినా! నీవెంత ఆలోచన గలదానివి? నీకడుపులో ఎంత విషయముంది? అమ్మో! అమ్మో! ఈజ్ఞానమంతా బుగ్గిపాలు చేసుకొనేవాళ్ళము కాబోలు (అని కౌగిలించు కొనును.)

శ్యామ:—అమ్మాయీ! ఆయుష్షుంటే, రోగమేంచేస్తుంది (కండ్లవంకజూచి) కల్యాణీ! కళ్ళెందుకమ్మా! ఎఱ్ఱగా యున్నవి. నిద్రపట్టదూ?

కల్యా:—(కన్నీళ్ళు పెట్టును.)

శ్యామ:—ఏమిటమ్మా! చెప్పవు? నీ కష్టమేమిటి నాతో చెప్పు; నీ తల్లిని నేనే ననుకో (బుజ్జగించును)

కల్యా:—(చీదివేయుచు) ఏమున్నది నారాతకే.

శ్యామ:— దానికెవరేం చేయగలరు? ఊరుకో అమ్మా, ఊరుకో.

కల్యా:—ఇన్నాళ్ళు నాకేమి తెలిసేదికాదుగాని ... ...

శ్యామ:—ఆ, ఆ. ఏమిటమ్మా? చెప్పు.

కల్యా:—రెండేళ్ళయింది. రాత్రిళ్ళు నిద్రపట్టదు వదినా?

శ్యామ:— (ఆకళింపు నభినయించి) అవునుతల్లీ! అవును. నీ యౌవనము, నీచక్కదనము, నీసుఖము కూకటివేళ్ళతో పెరికి ఆహుతి చేసుకొన్నారీ దుర్మార్గులు. ఈ సంఘశక్తికి కన్నులున్నవి గాని కరుణలేదు. హృదయమున్నది గాని వజ్రకల్పం.

కల్యా:—వదినా! అన్నయ్యా, నీవు చిలుకా - గోరువంక లాగ యుంటుంటే మా వదిన ఎంత అదృష్టవంతురాలని అనుకొంటూ, నే...ను ఎవరితో ముచ్చటాడేదని... నా చక్కదనము చూచి మురిసే వ్యక్తేదీ? (సంతోషము నభినయించుచు) మొన్ననేవదినా! మొన్ననే మీరంతా గుడికెళ్ళారే ఆవేళ. అద్దం చూచుకొంటే నాయొళ్ళు, నాకళ్లు నాకే ముద్దొచ్చింది. (చనువు చూపుచు) కడుపులో పెట్టుకోవాలిసుమా! (అని చేతులు పట్టుకొనును)

శ్యామ:—(బుజ్జగిస్తూ) కల్యాణీ! నన్ను నమ్మవూ కడుపు చించుకుంటే కాళ్ళమీద పడదూ!

కల్యా:—ఆపాళంగా! మొన్న నాన్నగారమ్మకు తెచ్చిన పట్టుచీరకట్టుకొని, సొమ్ములన్నీ పెట్టుకొన్నా! అబ్బా, ఏమని చెప్పనే వదినా! అప్పుడు నాలోపొంగిపోయిన దుఃఖాన్ని అంతలో ఎక్కణ్ణుంచొచ్చిందో, దయ్యంలాగా మానాయనమ్మ. గబాలున యింటజొరబడి నగలన్నీ తీసేశా; ఆతొందరమీద కమ్మకూడా గీచుకుపోయింది చూడు.

(అని చూపును)

(సమ్మతిని సూచించి)

శ్యామ:— పోనీలే అమ్మా! పోనీలే! ఈ రాక్షసులకంట బడ్డావుగావు.

కల్యా:—వదినా నాకు మొగుడట, వాడుచచ్చాడట! ఎవరికి? ఈ తతంగమంతా ఎప్పుడో జరిగింది.

తెరపాటు

శ్యామ:—(విచారము నటించుచు) ఎందుకులే! అమ్మా!

కల్యా:—చెప్పవదినా!

శ్యామ:—నేను కాపరానికి వచ్చి నేనా! నీవు మూడేండ్ల దానివి. మీ మేనమామ ఒహాయింకేవాడు. తొమ్మిదేండ్ల కోతి. పెండ్లామేమో చచ్చిందిట వాడికి. మీ అమ్మ నా అన్నయ్య దూరమైపోతాడూ, దూరమైపోతాడూ నా కల్యాణి అచ్చట ముచ్చట చూచుకుంటానంటూ, సాగించింది మీ నాన్నగారితో పోరు, సరే, ఇక నేముంది బ్రాహ్మణ్ణి పిలిపించి, శుభముహూర్తం పెట్టించి, కండ్లు తెరవని కసిగందు నిన్నును వాడిమొహాన బెట్టి, నీళ్ళు విడిచారు. ఎందుకా కథంతా; దాని ఫలితంగా నీకు....

కల్యా:— (వింతగా చూస్తూ) మా అమ్మే నన్నమాట నా గొంతు కోసింది?

శ్యామ:—అమ్మే! ఇంకెవరూ? మేనరికం మేనరికమని నిన్నేట్లో ముంచింది.

కల్యా:—ఎంతపని జరిగించింది మా అమ్మ!

శ్యామ:—పోనియ్యమ్మా! అయినపెండ్లికి మేళమెందుకు? తలచుకునే కొద్ది దుఃఖం (అత్త నుద్దేశించి) తానుమట్టుకు నీరాత ఇట్లైందని లోపల్లోపల కుమిలి కూలారిపోతూనే యున్నది.

కల్యా:— వదినా! ఇంతపాప మెుడికట్టు కొంటున్నారే; తెగించిన వాళ్ళ నేమిచేస్తారో! వీరు, వీరి ఆచారాలు.

శ్యామ:—సింగినాదం. చూస్తున్నాముగా ఒకరొకరి మిడుకులు. అమ్మాయీ! అంతా చిదంబర రహస్యం.

కల్యా:—(కొంచెము తాళి పూల మొక్కలవంక చూచి) వదినా? ఆపూలొక్క మారు తల్లో పెట్టుకోనా? చూస్తూ యుంటావా అమ్మ వాండ్లొస్తారేమో!

శ్యామ:—అయ్యో పిచ్చితల్లీ! నీ కెంతా పేక్షగా యున్నదో పెట్టుకో అమ్మా పెట్టుకో.

కల్యా:—(లేచివెళ్ళి పూలుకోసుకొనియేడుస్తూనిలుచుండును.)

శ్యామ:—(దగ్గరకుపోయి) అమ్మా! ఏడవకూ నీవొక అభాగినివి. నిన్నుచూచి నీతోపాటు యేడ్చేవారమే గాని, నీ రాతతుడిచేవారమా తల్లీ! ఈ మహా ప్రవాహానికి కట్టవేసే మహానుభావుడెవడు? (అని పూలు కొప్పున పెట్టును.) మహానుభావుడు వచ్చి యేలోకానున్నాడో, వీరేశలింగం పంతులుగారు. వితంతు శరణాలయాలుపెట్టి ఎన్ని ప్రాణాల్ని నిలిపాడు ఆయనున్నమట్టుకొక అవస్థపెట్టి యొక అవస్థపెట్టక పిడిచారూ, ఈ నరమాంస భక్షకులు అంతు లేనా! వ్యాజ్యాలేనా? వీళ్ళ తాళ్ళు తెగ.

(బుచ్చిరామమ్మ ప్రవేశించును)

బుచ్చి:—(పారచూచి) అయ్యో! అయ్యో! అదేమిటే! శ్యామలా నీకేం మతిపోయిందా యేమే. రామ! రామా! మీామామచూస్తే బ్రతుకనిస్తాడా! (అని గబగబ వెళ్ళి పూలన్నీ తీసిపారవేయును)

శ్యామ:—(తొలగి నిలుచుండి) ఎవరూ లేరని అత్తయ్యా తాను ముచ్చటపడుతుంటే...

బుచ్చి:—(కోపముతో) ముచ్చటపడుతుందని మొగుణ్ణికూడా తెచ్చేదానివి లాగున్నావే! ఇవేంపనులే? ఎవరన్నాచూస్తే నవ్విపోతారు. మనకొంప కెవరైనా వస్తారటే.

కల్యా:—(పూలన్నీ యేరి) ఇవిగో నీ మొహాన్న పోసుకో. నేను నీళ్ళుపోసి పెంచాలి; మీరుపెట్టుకొని కులకాలికాబోలు.

బుచ్చి:—(కౌగిలించుకొని ఓదారుస్తూ) నీకర్మమలా కాలిపోయుందిగాని అమ్మా! కల్యాణీ! నీవికావంటే ఇవన్నీ (అని తీసుకొని వెళ్ళును).

అవనిక పడును.

రెండవ రంగము

(ఘుమఘుమలాడుచు బ్రహ్మశాస్త్రి వసారాలో తిరుగుచుండును.)

బ్రహ్మ:—వెధవకొంపైపోయింది. వెధవకొంప (భార్యనుద్దేశించి) పొద్దువారి పోయిందే. ఒశేవు. ఆచార్యులవారు నాలుగుమార్లు కబురంపాడు. ఈ ప్రమాదుడెక్కడ చచ్చాడా? వీడిపెత్తనా లేమో? వీడేమో? స్నానం లేదు సంధ్యలేదు. మాలవెధవల్తో స్నేహం. మైలగుడ్డల్తో యింట్లో జొరబడడం. వీడిమూలాన పావనమైన నాఆచారం గంగ పాలౌతుంది.

(తెరలో)

ఉండండీ! అలాగే కేకవేస్తారు. పనింకా తెమల్లేదూ. గుడికింకా ఎవరు బయల్దేరినట్లు లేదు లెండి.

బ్రహ్మ:—ఛీ భ్రష్టముండా! మాలముండా! వాగుతావు మళ్లా (అని పండ్లు గొఱికి) నువ్వేకొంపకు చేటయ్యావు.

(సైకిల్‌తో ప్రమోదుడు ప్రవేశించును.)

ప్రమో:—ఏమిటినాన్నా! కేకలు.

బ్రహ్మ:—ఏమిటా! ఏవరైంది పూజకు బయల్దేరమని మొత్తుకోవడం. పాడుముండలన్నీ యింట్లో చేరి ఒక్కపని సక్రమంగా సాగనిస్తారుట్రా, వీళ్ళతాడు తెగా!

ప్రమో:—(సైకిలుగోడకు జేరవైచి ఒక కుర్చీలో కూర్చుండి) వస్తారు లేనాన్నా.

బ్రహ్మ:— ఒరేవ్ ప్రమోదా! నీకూ దేముడూ దయ్యమంటూ ఏమఖ్ఖర్లే? ఆమైలబట్టలు విడచి స్నానంచేసిరారా మాకర్మమేమోగాని రామ! రామ! ఎన్నడన్నా కృష్ణా! రామా. గోవిందా! అనుకొంటావేమో మాఅబ్బాయి శ్రవణానందంగా విందామంటే ఎన్నడూ, నట్టి ఆకతాయైపోయా వేమిరా?

ప్రమో:— (మొగము చిట్లించుకొని) నువ్వనుకొంటున్నావుగా పొద్దుకు పదిసార్లు దేముళ్లూ దయ్యాలూనూ. ఈ దేముళ్ళనుంచే దేశమిలా పాడైపోయింది.

బ్రహ్మ:—(ఆశ్చర్యముతో) అయిందే ఇక దేముడే లేడుట్రా! నీ చదువు చట్టుబండలుగానూ అనిపించావే ఆఖరుకు.

(అని ముక్కుపై వ్రేలు నుంచుకొనును.)

ప్రమో:—ఎవరా దేముడు. ఇప్పుడుమీరు పూజకు బయల్దేరే దేముడేనా? అక్కడ దేముడు లేడూ? మీది పూజ కాదు.

బ్రహ్మ:—అయితే ఈ పూజంతా వ్యర్థమేనా ?

ప్రమో:—వ్యర్థమో! కాదో నాకు తెలియదు. నేనుమట్టుకు పూజించను.

బ్రహ్మ:—ఓరి మాలవెధవా! మాలవెధవలు, మాలచదువుల్చదివి బొల్లి వేదాంతాలు పెడవాదన్లా చేస్తూఉంటారు పాలసముద్రంలోవిషంలాగ పుట్టావేమిరా! మాకడుపునా!

ప్రమో:—మాలవెధవలు మాలవెధవలంటావే వాళ్లు మనుష్యులుకారూ! వాళ్లది చదువుకాదా? నీదే చదువు, నీవేనా మనిషివి? ఒకప్రక్క సోదర మానవుల్ని ద్వేషించడం మరోవంక పూజలూ పునస్కారాలూనా! ఇంతలో యున్నది. మన విజ్ఞానం.

బ్రహ్మ:—(తలయూచుచు) మొత్తానికి గాంధీశోధ బాగా పట్టిందే! చండాలుల్ని నెత్తికెక్కించుకొంటూ సంటూ వేమిరా! వాడెవడో కూశాస్తని.

ప్రమో:—మొన్ననా పెండ్లానికి జబ్బొస్తే డాక్టరుకాళ్లకు నమస్కారం చేశావే! మంచులన్నీ త్యాగించావే! మగ డాక్టరెవరను కొన్నావు.

బ్రహ్మ:— (ఉలికిపడి) డాక్టరేనులస్తున్నా! నాయుడుకాడూ!

ప్రమో:— ఇదీ మీన వివేకం, నాయుడుట, అరవమాలవాడు, తెలిసిందా? యింకనైనా?

బ్రహ్మ:— (ఆశ్చర్యపడుచు) ఓరి పిడితస్సాగొయ్యా! మాల ముండాకొడుకూ, పిళ్లేగారు పిళ్లేగారంటుంటే...... మరి నీవన్నా చెప్పగూడదుట్రా, కొంప ముంచేశావురా. (సైగ చేసి) ఇకనూరుకో, ఎవరన్నా వింటారు. కాబట్టే ఏమో తెలిసినవాడిలాగా అది ఇది పరీక్షచేసి నాలుగొండలూ మింగి రాత్రి పది గంటలకు చస్తుందన్నాడూ, చావనూ లేదూ! పాడు లేదూ. వీడిమాటనమ్మి నే నవతల మాటకూడ యిచ్చా! మా చదువులంటే మావాడికి కోప మొచ్చింది. ఇంతలో యుంటవి వీరి తెలివితేటలు. (కొంత యోచించి తలయూచి) మొన్నవచ్చాడే డాక్టరు! బేష్! ఎట్లైన బ్రాహ్మడు, బ్రాహ్మడే! పున్నమ్మగారమ్మాయి చస్తుందంటే, వచ్చితీరింది. (ప్రమోదునితో) ఎట్లాగో ఒహాల్నాగు ఆపదగడిచాం.

ప్రమో:— ఏమిటి, నాయనా? నాకు తలదిమ్మెక్కిపోతుంది. మీ వ్యవహారాలు చూస్తుంటే అవసరాన్నిబట్టి సర్దుకుపోతుంటారే! అవసరంతీరాక నిష్ఠతో నిల్వాలి? కాస్త జ్ఞానంగలవాడికి తెలుస్తుందే మీ న్యాయం. (జ్ఞప్తినభినయించి) మరిగాంధియుద్యమాని కినగానే, వేయినూనాటపదార్థాలిచ్చి నీపేరుకూడ దేశభక్తుల చిట్టాలో వేయించుకొన్నావే అదేమిటి?

బ్రహ్మ:—ఆ. ఏదో వేళాం అయిపోయింది. స్వరాజ్యం స్వరాజ్యమని అంతాఅంటుంటే ఆశపడ్డా. పుట్టిక్కన వస్తుందేమోనేనోక! పక్కయేలవచ్చునగదాఅని. స్వరాజ్యం స్వరాజ్యమని గోలపెట్టినముండాకొడుకుమ హ్యహరిజనోద్ధరణము, దేవాలయ ప్రవేశమని చొప్పించాడేమిటి, వర్ణ సంకరం చేయడానికి.

ప్రమో:—స్వరాజ్యమేమో కావాలికాని, దేవాలయాల్లోకి మాత్రం హరిజనులు రాకూడదూ? అప్పుడు వర్ణసంకర మౌతుంది. ఎంతక్రూరమైందనాన్న, మనసంఘం! ధర్మమో ధర్మమో అని అఘోరిస్తారుమల్లా మనధర్మమిలాతగులడి పోతుంది. ధర్మదేవతకు నాలుగుకాళ్ళని శాస్త్రాలలో రాశారే. ఆపోల్కి మహాత్ముదిరింది ఒకుధర్మంగనుక.

బ్రహ్మ:—నువ్వుకూడా ఆరునెల్లు జైలుకెళ్ళి వెలిగించావుగా? మరిమానేశావేం. అంతధర్మాత్ముడివి.

ప్రమో:—నీబోటి మోసగాళ్ళంతా చేరితేనూ! నాన్న మండి మానేశా.

బ్రహ్మ:—(చురచుర చూచి) మోసగాడివి! మోసగాడివి. ఆ! ఆ! ఒరే! మాటల్తిన్నగారాని.

ప్రమో:—మువ్వాటికి మోసగాళ్ళి: సనాతన్లంతానూ.

బ్రహ్మ:—ముష్టివెధవ్వ నువ్వొంటే అవుతుంది. ఈ సనాతనం తాయుండబట్టే, హిందూమత మింతవరకు నిలువగలిగింది. నీబోటి పాషండవాడు లెందరు పుట్టిగిట్టలా? పెద్దల్ను

క్షమించ రాదురా? నీకంత అహంకారం తలకెక్కినా
అయుక్తమంటారూ ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి
యుగేయుగే. అన్నాడే కృష్ణపరమాత్మ! తాను మళ్లా
అవతారమెత్తిందాకనే మీవాగుడు.

ప్రమో :—(తిరస్కారంగా) అబ్బో! కృష్ణ పరమాత్మగా
దవతరించేది. పాపమా కృష్ణు డేకాలానో తెల్లవార్చుకు
పోయి కథావశేషుడయ్యాడుగాని కర్మంజాలక మళ్లా పుట్ట
డమే నిజమై మీమధ్యనే కాపురం పెట్టేడా సరి మూడో
నాటికి వెలివేసి కూచోబెట్టి తీర్తారు. భారత యుద్ధంలో
చక్రంపట్టనివాడు చక్రంపట్టి, మీకు పిండిపెట్టేవాడే.

బ్రహ్మ :—కృష్ణపరమాత్మనే తిరస్కరిస్తున్నావు. ఒరేవ్ కళ్లు
పోతవిసుమా!

ప్రమో :—ఒక్క కృష్ణున్నేమిటి? రూపరహితుడని, నిరంజను
జని, నిర్వికారుడని, అవాఙ్మానసగోచరుడని ఏవేవో పేళ్ళు
పెట్టి మీరు పిలుస్తుంటారే! వాడెవడేకాని, దర్శనమీయ
లేని, దీనుల నుద్ధరింపలేని, మీ ఆడిన ఆటలకు, పాడిన
పాటలకు తలయూస్తూ తాళం వేస్తూంటాడే వాణ్ని నేను
ధిక్కరించితీర్తా. మీ మతములతో నాకు పనిలేదు.

బ్రహ్మ :—హరి! హరీ! (అని చెవులు మూసుకొని) ఇక
మావన్నీ దురాచారాలన్నమాట.

ప్రమో :— కాక సదాచారాలా? అదిగో మీ సనాతను
లల్లిన మహామాయా వ్యూహంలో పడి నీ కూతురు—

నా సహోదరి కృంగి, కుమిలి, అసురుసురై దీనాతిదీనమై పోయినది. దాని నుద్ధరించువారేరీ! నందికి నమస్కారము — మానవునికి తిరస్కారమా? ఎన్నిమతాలు, ఎన్నికులాలు ఎన్ని శాఖాభేదాలు ఎవరికి వారే యమునాతీరై పగఱి కత్తులకాహారమై పోతూఉన్నారు. ఆత్మనాశనమునకు, పరవంచనకు మాత్రమే యక్కరకువచ్చు సంఘముంటే నేమి? పోతేనేమి? నాకు ఒళ్ళు భగ్గున మండుతున్నది.

బ్రహ్మ:—(చెవులు మూసుకొని) ఓరి వీడితస్సగొయ్యా! పెద్ద లెక్చరు కొట్టాడే! విధవముండలకు పెండ్లిండ్లు చేయవల సిందేనా? హరి! హరీ! కొంపకొసరు పోసేవాడయ్యాడే. (ప్రమోదునితో) నీసంఘ సంస్కరణోద్యమ మంతా, ఎవరికో ననుకొన్నా; చివరి కింటిమీదనే విఱచుకు పడ్డది! ఒరేవ్! నీవిక నాకొంపలో తగవు; నీదారినువ్వు చూచుకో. ఈవఱదాక యింత ప్రతిష్టగా బ్రతుకుతూ ఉన్నాం.

ప్రమో:—నీకన్నముందే నేనూ తయారుగాయున్నా!

బ్రహ్మ:—తయారుగానే యున్నావూ!

ప్రమో:—నీవెధవకొంపలోఉంటె, పాపంకూడ చుట్టుకుంటుంది.

బ్రహ్మ:—గడచి గట్టెక్కావు. ఇక నువ్వేనేవాడవు — మేము పడేవాళ్ళము కావద్దు.

ప్రమో:—(కోపంతో లేచి) ఈప్రసంగమంతా కట్టిపెట్టి నాఆస్తి నాకు రాసియ్యి. నేనువెళ్ళిపోతా.

బ్రహ్మ:—పాసి లేదూ; పాసి లేదూ: వెళ్ళు. పౌరుషంగలవాడ వైతే దావావేసుకోపో, నేనివ్వను.

ప్రమో:—నీతల్లో పేనిస్తుంది. నీదేందక్కడ.

బ్రహ్మ:—మాటలు మురుస్తున్నవి. జాగ్రత. విఱగతన్ని పంపుతా.

ప్రమో:—ఇక నంతటితో పరువు నిలుపుకో.

బ్రహ్మ:—(పంచె పైకెగజెక్కి జందెము సద్దుకుని ప్రమోదుని పైకిమూకి జుట్టుపట్టుకొని) ఏమిట్రా! నువ్వు చేసేది? భడవా! పండ్లురాల్తవి. ఆయి, ఆయి (అని పిడుగు చరువబోవ)

ప్రమో:—(విదలించుకొని) మామీదైకి వస్తున్నావే! ఏదీ, రా! (అని ఆక్రోశమై వెతుకుచుండును.)

బ్రహ్మ:—(భయపడుచు దూరంగా తొలగి) ఖబర్దార్! నీ పాగరణుస్తాను. (అంటూ ఇంట్లోకి వెళ్ళిపోవును.)

యవనిక పడును.

మూడవ రంగము

(కామశాస్త్రులు తాళం వేసియుండును. ఇనుప కడ్డీలకిటికీ యొద్ద కిటకిటాలు పట్టుకొని రాజ్యలక్ష్మి నిలచియుండును. పోకిరీ గిరి గావు సైకిలుమనుకొని నిలచియుండును.)

గిరి:—(వారచూపుచూస్తూ సిగిరెట్టుముట్టించి త్రాగుచు) కామశాస్త్రిగారెక్కడకెళ్లారు?

రాజ్య:—కోర్టుకెళ్లారు.

గిరి:—బయట తాళము వేశారెందుకు?

రాజ్య:—(ఊరకుండును)

గిరి:—ఇది చాలా చిత్రంగా ఉన్నదే.

రాజ్య:—చిత్రమేమున్నది. వారిసామ్మువారుదాచుకొన్నారు.

గిరి:—వారు మీసామ్ము కాదా?

రాజ్య:—అవును అయితే.

గిరి:—ఆసామ్ము వీధుల్లో తిరుగుతూ ఉండేమి?

రాజ్య:—వారికది చెలామణౌతుంది?

గిరి:—నీకు?

రాజ్య:—నాకెట్లా అవుతుంది?

గిరి:—ఎందుకాకూడా.

రాజ్య:—సంఘమలా నిర్ణయించింది.

గిరి:—సంఘమలా టీకావేసిందంటే బాగుంటుందేమో?

రాజ్య:—ఎవరికి?

గిరి:—స్త్రీలకు.

రాజ్య:—కాదు. స్త్రీలకిది విషమపరీక్ష. ఇందులో గెలిచి పతివ్రత యనిపించుకుంటుంది.

గిరి:—(వికటంగానవ్వి) ఎందుకా సర్టిఫికేట్! పుణ్యమా, పురుషార్థమా? పాతివ్రత్య సమస్య ఒక నిషావస్తువు. అది మీవెంట నినికిపోయింది. మీరిక బాగుపడరు.

పిచ్చిదానా! అర్హామైన స్త్రీకి, అర్హామైన పురుషుడు పతి. అట్టి పతిని సేవించుటయే పాతివ్రత్యము.

రాజ్య:—అర్హతా నర్హతల కేమిలెండి.

గిరి:—నీ భర్త నీ కర్హుడేనా?

రాజ్య:—కాక?

గిరి:—కుమ్మా! దుమ్మా!

రాజ్య:—అర్హుడు కా డనర్హుడు, తప్పుతుందా?

గిరి:—నిమిషంలో (అని చిటిక వేయును) ఈరోజుల్లో పాతివ్రత్యం పాతివ్రత్యమంటా వేమిటి? ఇవన్ని పెద్దలనాటి సుద్దులు. రతనాల రామచిలుకవు. విహరించడాని కెన్నివనాల్లేవు, ఎన్ని సౌధాల్లేవు పాపం, పంజర బద్ధవై పోయావే?

రాజ్య:—ఎందుకా వనాలు? అప్రతిష్ఠకా?

గిరి:—ఇది ప్రతిష్ఠా?

రాజ్య:—కామా?

గిరి:—నువ్వు నట్టి నిర్భాగ్యురాలివని యువకలోకం కసరి కంటగిస్తూ ఉన్నది. అది అప్రతిష్ఠ కాదా? జ్ఞానదృష్టికి కీర్త్యపకీర్తులు సమానములే. కీర్తికాముడపకీర్తిని, అపకీర్తికాముడు కీర్తిని నిరసిస్తాడు ఇందులో యేది ప్రమాణము, ఏది సంపాద్యము, ఏదిత్యాజ్యము?

రాజ్య:—మీ మాటల్లో పుణ్యపాపాలు, ధర్మాధర్మాలు, నీతినియమాలు తుడిచిపెట్టుకు పోతూయున్నవి.

గిరి:—నా మాటల్లో బోలెడంత ధర్మమున్నది. నీతి ఉంది. ముందు ముందు నీవే గ్రహిస్తావు. నిన్ను చూస్తే నాకు జాలి వేస్తున్నది. నీ మేలుకోరి చెపుతూవున్నా? నేను మోసగాణ్ణి గాను.

రాజ్య:— సంసారం పాడుచేసుకోమనడం మోసం గాక మరేమిటి.

గిరి:—సుఖములేని సంసారం విడచి, మంచిసంసారం చూచుకోమంటున్నా! ఇది మోసమెట్లౌతుంది. పరోపకారి ఇంతకన్న విశేషమేం బోధిస్తాడు.

రాజ్య —నాకు సుఖమెందుకు లేదు?

గిరి:—ముసలి మొగుడుగనక.

రాజ్య:—ముసలిమగడు కాడు. పడుచుమగల్లు వీళ్ళెత్తింటారా? అంతామనస్సులోనే యున్నది. కోర్కెపట్టుకుంటే నిలుస్తుంది. విడిస్తే పరుగెత్తుతుంది ఇంతే.

గిరి:—కోర్కెను కొనసాగించాలిగాని పట్టుకోంటె పాపం.

రాజ్య:—మళ్లా పాపమంటున్నారే పాపమేమిటి? పుణ్యమేమిటి? పుణ్యపాపాలు సమానాలుగదా! మీరింతాక సిద్ధాంతం చేశారూ.

గిరి:—(వింతగాచూచి)ఆహా! దెబ్బకుదెబ్బతీస్తున్నావే?

రాజ్య:—మీరన్నమాటేగా?

గిరి:—అయితే నాహితమంతా పరిహాసంగా పరిణమించిందన్నమాట. ఇదే ఆడతెలివి.

రాజ్య:—(రూఢంగా) పరిహాసంకాదు. నిజమే. నేనుచేయ వలసిందేమున్నది.

గిరి: —ఏమున్నది! నీకు తెలియదూ? మగడే.

రాజ్య:—ఎవడా మగడు? నీవేనా? (చీదరించుకొనుచు) ఛీ! ఛీ! పో! నీకు బుద్ధిలేదు. ఈ హితబోధలన్నీ నీచెల్లెంద్రతో అక్కల్తో చెప్పుకోవెళ్ళు. పాపం కుఱ్ఱవాడూ కడుపులో ఊహాల్చాలాఉన్నవే. ఏం ప్రసంగిస్తాడో చూతామని ఊకొడ్తావుంటే, ఆహా! బజారుదాన్ననుకొన్నావా? సంసారిననుకొన్నావా? అంతటితో వెళ్ళు, నీచెమ్మాలాలి పిస్తా, జాగ్రత్తవెళ్ళువెస్పు. మాఆయనవచ్చేవేళైంది. పరువు నిలుపుకో.

గిరి:—(భయపడి లోపల) నేనక్కడా మంచికిపోతే చెడుగు ఎదురుగా వస్తుంది (రాజ్యంతో) కేకలు వేయకు తెలియక న్నాను (అనినడుస్తూ) మీవారువస్తే డాక్టరుగారు రమ్మన్నారని చెప్పండి.

రాజ్య:—ఏమో—నువ్వు చెప్పుకో గాదిక. పెద్దమనిషిలాగా వచ్చి ... ...

(కామశాస్త్రి గుమ్మంనుండి చూచి నిర్ఘాంతపడి నోరుకొట్టుకుంటూ గిరిరావు కెదురుపడచి)

కామ:—ఎవరికోసం?

గిరి:—(జంకుతూ హీనస్వరమున) ఆ. డాక్టరు గారొచ్చారేమో అని ... ...

కామ:—ఆడవాళ్ళతో నీకేంపని ?

గిరి:—మీగు ~న్నదేమో అని అడిగినానులెండి ?

కామ:—(ఏమేమో గొణిగి కోపం తెచ్చుకొని మీదికి వెళ్ళుచు) ఈ వీ లో నీకేంపని ?

గిరి:—(కొంచెము నిబ్బరించి పరుషంగ) ఏం రాకూడదా ? వీధి కొనేశావేం ?

కామ:—మళ్లామాట్లాడ్తావు! బడవా? నోరుముయ్యి, తన్నుస్తా?

గిరి:—నీకేమన్నా మతిపోయిందా ఏమయ్యా ! అన్యాయంగా తిడ్తావ్.

కామ:—నీకు పోయింది. ఒళ్ళు కొవ్వీన పనుల్చేస్తున్నావు. మెడకాయ విరిచేస్తాన్. చూడునాదెబ్బ (అని మీసాలు దువ్వుచు పైకి పోవును.)

గిరి:—కోపం తెచ్చుకొని, నీకు ఒళ్ళు సిమసిమలాడ్తూ ఉన్నట్లున్నది.

కామ:—ఆట్టే వాగావంటే పూడ్చిపెట్టేస్తా.

గిరి:—పో పో! అంతటితో పో. ఊరుకొంటున్నానని దూకుతున్నావే !

కామ:—ఏమిచేస్తావురా, వెధవ, రా. పేగుల్తీసేస్తాన్. (అని నెట్టును.)

గిరి:—ఆ, ఆ. ఏమిటి ? (అని జుట్టుపట్టుకొని క్రిందపడవేసి వీపున గుద్దును.)

కామ:—ఏమేవ్ : ఓశేవ్ : బయటికిరావూ పీడుమూడూ.

గిరి:—(గుద్దును.)

కామ:—చావు. గాడిదకొడకా ?

గిరి:—(గుద్దును.)

కామ:—చావు గాడిదకొడకా ?

గిరి:—(విడిపించి జారుకొనుచుండును.)

కామ:—(లేచి దుమ్ము దులుపుకొంటూ గిరినిచూస్తూ, ఇంటి వంక నడుస్తూ) మొనగాణ్ణనుకొన్నాడు. ఆయ్ గుద్దులతో ఛే స్తాను కపర్దార్ ! (భార్యనుద్దేశించి) దీంతస్సగొయ్యా, దీని పని పట్టాలి. (నిష్క్రమించును)

చతుర్థాంకము

మొదటి రంగము

(కల్యాణి పెరటిబావివద్ద నీళ్లు చేదుకొనుచుండును. కిశోరుడు ప్రవేశించును.)

కిశో:—(నవ్వుచు) నీళ్ళు నేను చేదిపెట్టనా ?

కల్యా:—అవసరము లేదులెండి! మాచేత నౌను.

కిశో:—కోపమా ?

కల్యా:—కవు లబద్ధమాడరు గాబోలు ?

కిశో:—అవసరాన్నిబట్టి ఆడవచ్చునని అథార్టీలున్నవి. "వాణిజ్యాలందు వైవాహికములందు" వినలేదా యెప్పుడు. అందులో మొదటి మెట్టు మీరే.

కల్యా:—అవీ, మీరు రాసుకొన్నవేగా !

కిశో:—మీరంటే

కల్యా:—కవులు

కిశో:—కవులకు ప్రధానపరికరాలు మీరు. ఆడుది లేక కవిలేడు, కవిలేక ఆడుది లేదు. కవికి స్త్రీకి అవినాభావ సంబంధం తెలుసునా ?

కల్యా:—అబ్బ! ఏంమాటలన్నార్బారండీ! ఎందుకూ? ఆడుది ఏడవనా. మీరు పొగడ్డానికేం.

కిశో:—కల్యాణీ! సౌందర్యాన్నుపాసించేవాడు కవి. ఆ సౌందర్యాని కాశ్రయం స్త్రీ. అట్లానే కవిత్వానికి నీలాంటి దానివి నీవు. నీవులేక నేనూ లేను నా కవిత్వమూ లేదు. నీవు నేను ఒకటి. అరమైందా ?

కల్యా:—(నవ్వుతూ) ఆహా! తేల్చారే చివరికి ?

కిశో:—తేల్చేదేమున్నది. ఇది ముమ్మాటికి సత్యం.

కల్యా:—సత్యం పేరెత్తకండి. సత్యానికి మీకుచాలా మొహం.

కిశో:—అదెట్లా వీలవుతుంది. సౌందర్యమే స్త్రీ, స్త్రీయే సౌందర్యమన్నానా ? ఆ స్త్రీకి కవికి అవినాభావసంబంధ మన్నానా? అప్పుడు కవి - కాంత ఒకటౌతా రన్నానా ? కాబట్టి కవికూడా సౌందర్యమవుతాడు, "Truth is buty, buty is truth" అన్నాడు కెటసన్. ఇక సత్యం కవికిమూర మెటౌతుంది ?

కల్యా:—అబ్బా! ఏమి తప్పించుకొంటారండీ. మొన్న బాగదగ్గఱ కలుస్తానని చేతిలో చేయివేసి పోయివచ్చారూ.

కిశో:—అందులో ఒక రహస్యముంది. వృద్ధిపొందుతూయున్న మన ప్రేమకున్నదే, మాధుర్యం రావాలంటే మధ్య ఒక రోజైనా ఒక పూటైనా యెడముండాలి. అతి సర్వత్ర వర్జయేత్తన్నాడు.

కల్యా:—ఏమి మాటల్లెండి. అందుకే మీ కవుల్లో వేగలే మంటారు. మగవారెన్నైన చెబుతారు. అందులో కవులంటే ఇహా చెప్పాలి.

కిశో:—నీవొహ కవయిత్రివి కారాదూ ?

కల్యా:—అది మీరే చేయాలి.

కిశో:—చేయడమేమున్నది. కవి కావ్యాల్లో లోకాన్నెలా ముగ్ధం చేస్తున్నాడో, నీవుకూడ సహజలావణ్య సుందర మూర్తితో లోకాన్నలా ముగ్ధం చేస్తున్నావు. పుట్టుక తోనే నీచూపుల్లో ఎన్నిభావకావ్యాలు లేవు? అడుకొక ఉత్పలమాల, నీనడకొక మత్తేభం, ముక్కుతో చంపకం, ఆహా! నీవొక ఛందశ్శాస్త్రనివి. నీవొక సజీవ కావ్యానివి. పుష్పవనానివి. నీలోలేని దేదీ? కల్యాణీ! నాదృష్టికే ప్రపంచమంతా నీలోనే కనపడుతుంది. నీముందు కవులే వెఱ్ఱెత్తి తిరుగుతుంటే, ఇకనీకు కవిత్వమెందుకు? నీసాంగత్యం చేత నా కవిత్వానికి మెఱుగొక్కడా వచ్చింది. నీతోడు నమ్మ నామాట.

కల్యా:—అయితేఁ నేను ధన్యురాల్నన్న మాట?

కిశో:—మువ్మాటికి.

కల్యా:—(విచారముతో) ఎందుకీ పాడుచక్కదనం, అడవి గాచిన వెన్నెల.

కిశో:—కాయవలసిన చోటనే కాస్తున్నది. కల్యాణీ! నీమగడు చావడమే నీకు మేలయింది. లేకుంటే ముసలివనములో కాసేదేగా యీ వెన్నెలంతా?

కల్యా:—ఆ నువ్వు నాకు శాశ్వతమా?

కిశో:—ఎందుకు కాదు?

కల్యా:—అయినా దొంగబ్రతుకే గదా!

కిశో:—నీకుదొంగబ్రతుకుగా నున్నదేమోగాని, నాకుమట్టుకు దొరబ్రతుకుగానేయున్నది. నేనుగడిపే ప్రతినిమిష మమృత భాజనము; తినే దమృతము; త్రాగేదమృతము. ప్రపంచ మంతా ఆనందమయం నీవల్ల నేను మధురజీవినయ్యా. కల్యాణీ! ఒక్కొక్క మాఱున్నదే రెక్కలు కట్టుకొని నీమీద వాలాలనిపిస్తుంది.

కల్యా:—(స్తుతి నభినయించి) అవునుగానండీ! ఆకవి అల్లా రాశాడు, ఈకవి ఇల్లా రాశాడనడమేకాని ఒక్కమారైనా మీపద్యాలు వినిపించరు. నేను వినదగనా?

కిశో:—పద్యాలు వినిపించేంత సమయమేది?

కల్యా:—ఏదేవీ? ఒక్కటి మెల్లగా చదవండీ మాఅమ్మవాళ్లు గుడికి వెళ్లారులెండి ఇంతలోరారు.

కిశో:—(ఒక కాగితము తీసి) ఇదిగో విన్నవే రాశా!

కల్యా:—ఎవరిమీదా?

కిశో:—నాకింకెవరిమీద రాయడానికి వస్తుంది; నీమీదనే.

పాలకులై ప్రపంచ విభవంబున జొక్కిన గొప్పవారి, గో
రీలవిగో శ్మశానమున; ప్రేయసి వారిప్రశంసలెల్ల ని
ర్మూలములయ్యె, బొందివిడిపోవక ముందు సుఖించువారిదే
మేలనుకొందు కాలము గమింతము రమ్ము కవుంగిలింతలన్.

హృదయము శాంతిలేని బ్రతుకొందలమూరట జెందుమంచు బ
ల్కుదు రపవర్గవాదులు, తలోదరి! లాభముగావరాదు, నీ
పెదవులనుండి చింగిపడు పిన్నది నవ్వును తేనెమాటలో
మెరిసిన భుక్తిపాత్రను సమీపము సేయుము కోడిగూసెడిన్.

కల్యా:—పద్యాలెల్లాయున్నవో కాని మనబోటివాండ్లకు పనికి వస్తవని మాత్ర మర్థమైంది. మీరు చదవడంమాత్రం బాగాయున్నది.

కిశో:—బాగున్నదంటే 'ప్రతా' ఏమన్నానా!

కల్యా:—మా అన్నయ్యతో మా యింటికి రారాదుటండీ! ఒకరోజు హార్మోని మీద బాగా చదువుదురుగాని! ఈ పద్యాలు మాత్రం చదువకండి. మానాన్న కసలుగిట్టవు.

కిశో:—ఇప్పటి కావ్యాలున్నవే మీ నాన్నగారికి గిట్టవంటే ఇవి వెనుకటివాళ్ళవంటి పిచ్చిరాతలు కావు అసలువాళ్ళు మాచుట్టాలు బలానారు.

కల్యా:—ఏమో! వెనుకటివాళ్లను నేనెఱుగను. ఇప్పటి వాళ్లను నేనెఱుగను. నిన్నుతప్ప.

కిశో:—(నవ్వుచు) అదీ! నాఅదృష్టమే నన్నుతప్ప నీవెవరిని ఎఱుక్కుండా ఉండాలనేగా నాకోరిక.

కల్యా:—(యోచించి) ఏమీ ఎఱుగనంటే! ఈయర్థంతీశారూ బలేశాగున్నది మీతోను.

కిశో:—అంటేకోప్పడకు కల్యాణీ! నీసౌందర్య కావ్యాల్లో నాకు నానార్థములు, సర్వాలంకారాలూ గోచరిస్తు యుంటవి. నానిస్సారజీవనలోకంలో నీవొక ఆనందకుసుమ వృష్టిని ఆబ్రహ్మ నీకుచితమైన కల్యాణీ! నామమే కూర్చాడు.

కల్యా:—ఆ! నా కల్యాణం కాటికిపోయింది. ప్రపంచానికి నే నొక ముచ్చిబొమ్మనై, వంటింటియంత్రాన్ని (కన్నీరు పెట్టి) ఈపాటి రూపంకూడా లేకుండ చేయాలని ఇంటికి వచ్చిన ప్రతివ్యక్తి నా వెంట్రుకలుచూచి కళ్ళల్లో కారం పోసుకొనిపోతూ యుంటారు. నా పాలిటిదేవుడై మా అన్నయ్య అప్పుడిప్పుడని సమాధానాలు చెప్పి పంపుతూ ఉంటాడు. (కొంతతాళి) ఆనాడు నీకుకూడ నేనసహ్యమౌతాగాబోలు.

కిశో:—పిచ్చిదానా! రూపాన్ని ప్రేమించేవాడు కాముడు. పవిత్రప్రణయకామి రసికుడనబడతాడు. సౌందర్యము క్షణక్షణము వాడు వాఱుతూ ఉంటుంది. దానికి చ్యుతి

కలదు గాని, ప్రణయానికి లేదు. అది వృద్ధిపొంది బ్రహ్మాండాన్ని మ్రింగుతుంది. దాన్ని కొలిచేవాడేడి? దాని గర్భమున మహాపదార్థములు, త్రిలోకాలు నల్లపూసలై పోతవి. ఆ ప్రణయభిక్షకే నా కవితావీణ మ్రోయించడము. "గతించిన రెప్పపాటులో ఇప్పటి నీ విలాసమొకయించుక లేతగదా వయస్సునన్" అన్నాడు. ఉమరుఖయాము విడిచి పోవలేక.

ప్రేయసీ! నీ విముగ్ధగంభీర భావ
గుంభితారంభ వీక్షణాంకుర శరంబు
మొనమొదలు గాగ ఆపుంఖముగ నెడంద
గ్రుచ్చుకొనిపోయె, వెడలించుకొనుట సున్న.

కల్యా:—నాకేమీ అర్థం కాలేదు. చివరికి సున్నాపెట్టారేమిటి. స్నేహానికొక్కదు గదా?

కిశో:—ఆరంభంలో నీ వాడిచూపు బాణమై నాహృదయములో దిగిపోయింది. అది యూడి రావడం వట్టిదని దీని భావం.

కల్యా:—చూస్తే పద్యం, నడిస్తే పద్యం, పలికితే పద్యం. మా బ్రతుకంతా పద్యమేనా. ఆకవాళ్ళనిల్లా బజారు చేస్తున్నందుకు మీమీద దావా వేయవచ్చు ననుకుంటా.

కిశో:—దానికిశిక్ష మీదాస్య మౌతుందేమో?

కల్యా:—(నవ్వి) మీరూ? ఎల్లకాల మా సౌందర్య వర్ణనే రాయకపోతే స్త్రీస్వాతంత్ర్య మని ఒక్కనాటకం రాయరాదూ. వీళ్ళకు బుద్ధివస్తుందేమో?

కిశో:—రాతల్లో సంఘసంస్కరణ జరుగుతుందనుకొన్నావూ వట్టిది, బాగుపడ్డానికన్ని గ్రంథాల్లేవు. చదివితే దానికి కాలమే దివ్యౌషధము.

కల్యా:—అందాక మాగతి యింతే?

కిశో:—మన హాయాములో సంస్కరణ కలగక పోవడమూ ఒక విధంగా లాభమే అయినది.

కల్యా:—ఏమిలాభమేం?

కిశో:—నీవునాకు దక్కడమే?

కల్యా:—(విసుగుకొని) మాగోల మాది.

కిశో:—నాయుద్దేశం మంచిదంటావా కాదంటావా?

కల్యా:—స్వేచ్ఛగా పెండ్లాడక పోయామూ?

కిశో:—ఇది పెండ్లి కాదూ!

కల్యా:—(సిగ్గుతో) ఊఁ, ఊరుకోండి.

కిశో:—స్త్రీపురుషుల ప్రణయమాధుర్యానికి వివాహమొక విచ్ఛిత్తి. దానిలో స్వేచ్ఛ లేదు. కోరికలీరికలెత్తవు. వారు రెక్కలేని పిట్టలు.

కల్యా:—మీమాటలు నాకు ఇప్పుడు వింతగానున్నవి.

కిశో:—ఈ చెలిమికి మేరయేదీ? ప్రేమపువ్వు మందులో అనుక్షణము మొగ్గవేయును. నా హృదయానికి నీవు రాణివి. నీసన్నిధి నేనొక చక్రవర్తిని.

కల్యా:—ప్రపంచ మామోదించవద్దుటండీ?

కిశో:—లోకము గుడ్డిది, కుంటిది. దానికి వేయి నాలుకలు, వేయినోళ్లు, ఫీతి లేదు, నియమము లేదు. నేడు తూర్పుగా రేపు త్తరంగా నది పరుగులెత్తుతుంది. దానికి హృదయము లేదు. ముసలిగడియారము, నా ఆమోదానికి నా ఆత్మ సాసతాయి. అది నీలో నిలిచిపోయినది. తుడిచివేయుట కెవరితరము.

(తెరలో)

ఓశేవ్ కల్యాణీ! పెరట్లోనే చచ్చావుటే. ఇంకా నీనీళ్ళ నాశనంగానూ రావేమే!

కల్యా:—(ఉలికిపడి) అదిగో! మానాయనమ్మ కేకవేస్తున్నది. దీనిపోరు పడలేకపోతూఉన్నాను. నిమిష మూరుకోదు, (గొంతెత్తి) వస్తున్నానే, ఎందుకట్లా అరుస్తావు.

కిశో:—నీకు బాడీగార్డన్నమాట.

కల్యా:—అంటే,

కిశో:—కాపలాబంట్రౌతు.

కల్యా:—బాగా చెప్పారు. (అని బిందెఎత్తుకొనలేమి నభిన యించి) కాస్త బిందెఎత్తుతారూ?

కిశో:—(బిందెఎత్తి ముద్దుపెట్టుకొనును.)

కల్యా:—(నీళ్లుచల్లును.) నిష్క్రమించును

తెరపాటు

రెండవ రంగము

(బ్రహ్మశాస్త్రిగారు, రామచయన్లు ఇంటిముందు అరుగుమీద కూర్చుండియుందురు.)

రామ:—పాపం! కామశాస్త్రిగారి అల్లునికి కాళ్ళ వాపు చూపినవట.

బ్రహ్మ:—(ఆతురతతో) ఏమిటి! మొన్న పెండ్లైన—

రామ:— ఆ. ఆ. పాలుబోయినవాడు లెండి. పుట్టిన బిడ్డ ఎక్కడ సమర్తౌతుందోఅని తెచ్చికట్టాడు.

బ్రహ్మ:—ఏమటీ! చెప్పరూ!

రామ:— మూలిగే నక్క తలమీద తాటికాయ పడ్డదని ఇందులో కేసులు, కోర్టులకు తిరగటం, నానాశోభగా యున్నదిలెండి.

బ్రహ్మ: —కేసేమిటి?

రామ:—ఎవడోగిట్టనివాడు, శారదాఆక్టుక్రింద అర్జీపెట్టాట్ట.

బ్రహ్మ:—మన బ్రాహ్మలే ననుకొంటా?

రామ:—కామశాస్త్రి వట్టి దుర్మార్గుడులెండి, విరోధులకేం బోలెడుమంది.

బ్రహ్మ:—దుర్మార్గుడూ? పెద్దమనిషనే నా ఊహ.

రామ:—వాడు కాల్చిన కొంపలెన్ని

బ్రహ్మ:—నాకీ గొడవలన్నీ పట్టవండీ! నేనేమో! నా కొంపేమో.

రామ:—నేనెఱుగనూ! మీ యోగ్యత చిరకాలంనుండి మీ వంశం సదాచారాలకు నిలయం. మీతండ్రిగారు బ్రహ్మయజ్ఞంచేసిన రోజుల్లో నేను స్వయంగా చూచాను. వారి ఔదార్యం, వారి యోగ్యత, వారి విగ్రహపుష్టి! సాక్షాద్బ్రహ్మతేజస్సు ఆమొగాన తాండవిస్తూఉండేది.

(స్మృతినభినయించి) అడుగమఱచా! మన కల్యాణికి వెంట్రుకలెప్పుడు తీయించాలనుకొంటున్నారు.

బ్రహ్మ:—నాదేమిలేదు! మానాసిదే!

రామ:—వద్దంటాడా?

బ్రహ్మ:—వద్దంటేమానేస్తామా? చదివించింది తెల్లచదువు కాదుటండీ!

రామ:—వీళ్లతోనేము గానండీ! రోజులు మంచివికావు. త్వరగా ఆ ముత్తైమంతా పని కానియ్యండి. నిందలు, నిష్ఠురాలూనూ! మళ్లా.

బ్రహ్మ:—ఈమధ్య నాభాగం నాకు రాసియ్యమని కాస్త తోకాడించాడులెండి. అది అటో ఇటో తేల్చి తరువాత,

రామ:—అంతవాడయ్యాడూ!

బ్రహ్మ:—కాలమలా ఏడుస్తున్నది. ఎంతవాడన్నా అవుతాడు.

రామ:—(తలయూచి) ఆ. హా! సంఘసంస్కరణవాదికదూ! తెలిసింది. ఆమాత్రం లేకపోతే ఎట్లా! ఒకమారు మా యింటికి వచ్చి అదీ, ఇదీ, మాట్లాడుతూ చల్లంగా సంస్క

రణం పంటూ సాగించాడు. ఉపన్యాసం శాస్త్ర సాగనిచ్చి ఆ పాళంగా లంకించుకొని శాస్త్రవాదన్లోకిదింపి, ఎడాపెడా నాలుగు పెట్లుపెట్టా. వీరి తెలివితేటలు మాముందర సాగుతవటండీ. హనుమంతుడిముందు కుప్పిగంతులనీ! దాన్తో గుక్కతిప్పుకోలేక బయటపడ్డాడు.

బ్రహ్మ:—(సంతోషపడుచు) అయిందీ! అంతపని, అదీ!

రామ:—కాకపోతే! శంకరభాష్యంలో ఈ కుక్కకాట్లకు చెప్పుదెబ్బలు బోలె డన్ని.

బ్రహ్మ:—(సమ్మతిజూపుచు) మీ పాండిత్యం అబ్బో! జగద్విఖ్యాతం. అలాంటిపరాభవాలు జరగాలండి. వీడికితోడు ఎవడో కిశోరుడట శూద్రముండాకొడుకు. ముంగిజుట్టు, వాడు, వాడివాలకం, నా కరికాలిమంట నెత్తికెక్కుతుంది. కవిట, కవి. (అని చిరాకుపడును.)

రామ:—ఆ, ఆ కిశోరుడి విషయమే చెప్పొచ్చా! వాడు నాతో మొన్నమాట్లాడ్తా పూర్వం కవులేలేరు. నేనొక్కణ్ణే స్వర్గంనుంచి ఊడిపడ్డానంటూ నీల్గాడు. వాడికెంత గర్వమో చూచారు, వట్టి బడాయికోరు, కోతల్రాముడు వాడి ప్రవర్తనమే మీ బాగు లేదంటారు. మీ గుమ్మం లోకి రానియ్యకండీ.

బ్రహ్మ:—ఏదీ! నేనుండగా ఎన్నడూ రాలేదు. మావాడు మీవాడు ఎక్కణ్ణో క్లబ్బులో అఘోరిస్తారట.

రామ:—మా వాడితో చెప్పా! ఈ వారమంతా ఇల్లు కదల నీయకుండా కాదంబరి వల్లె వేయిస్తూయున్నా.

బ్రహ్మ:— మంచిపని చేశారు. మా వెధవకు మీచేత వేద మన్నా చెప్పించాను గాను.

రామ:— తెల్లకూతల రుచి మఱిగినవాడి కున్నదే అండీ, సంస్కృతాంధ్ర భాషలంటే కన్నుకుట్టుతుంది. ఇంగ్లీషు బళ్ళల్లో పండితులకు స్థానమెక్కడిది? బంట్రోతుకు తగ్గకుండా, డ్రిల్లు మాష్టరుకు మించకుండ గిరిగీచిపెట్టారు.

బ్రహ్మ:— అ, వీళ్ళమొహం. వీళ్ళింతేసిచినా, పండితుడి కీర్తి న్యూనత వస్తుందటండీ, పాండిత్యానికి విలువేమిటి? శబ్ద శాసనుడు. అతని కదుపాజ్ఞ లెక్కేసిది.

శ్లో॥ అధిగత పరమార్థాన్ పండితాన్ మావమంస్థా
స్తృణమితి లఘు లక్ష్మీ ర్నైవతాన్ సంరుణద్ధి
అభినవ మదలేఖా శ్యామగండ స్థలానాం
నభవతి బిసతంతుర్వారణం వారణానాం.

అని భర్తృహారంత వాడభినందించాడు.

రామ:— చిత్రం. ఆ మహాత్ముడు రాయని విషయమేమున్నది.

బ్రహ్మ:— రామచయన్లవారూ! మనశాస్త్రాల్లో ఎంతెంత విషయమున్నదండీ, కుంకలకు తెలియదుగాని!

రామ:— (భక్తి నభినయించి) అయ్యో! అట్లంటారేమిటి? ఈ వాయు విమానాలు. ఈ యంత్రసామగ్రి, మెఱుపు దీపాలు ఒకటేమిటి. ఇప్పుడు మనంచూచే విచిత్రాలన్నీ

పూర్వముండేవి సుమండీ? ఆవాఙ్మయమంతా జర్మనీ వాళ్ళకు చిక్కిందట, ఆవెధవలకు మనవాండ్లు పెట్టిందే ఈ భిక్ష.

బ్రహ్మ:—సంస్కృతం వాళ్ళ కేలాగొచ్చిందండీ?

రామ:—అహో! మహాపండితులై పోయారు,

బ్రహ్మ:—(వింతపడుచు) హాయి! హాయ్! ఇదంతా రాసి పెట్టారా ఋషులు శాస్త్రాల్లో.

రామ:—ఒకసారి పూర్వం ఆంజనేయస్వామివారు సీతాన్వేషణార్థమై సువేలాద్రి నెక్కి ఒక్కమారు వాల చాలనంచేశారట. ఆ వేగానికి ముల్లోకా లాకులములై పోయినవట. ఆసుడు పిప్పళ్ళకి అక్క డక్కడ కనపడుతూ యుంటుందిగా వేపచెట్లలో చూశ లేదుటండీ! ఏహారు, క్వాటా! క్వాటా నాశనమైందని.

బ్రహ్మ:—(ముక్కున వ్రేలునిల్పి) మహానుభావుడు సుమండీ! స్వామివారు.

రామ:—ఏమిటలా సెలవిస్తారు. అఖండ కవీశ్వరుడు గనూ నవవ్యాకరణ పండితుడు.

బ్రహ్మ:—ఈ వెధవలంతా! భూగర్భ శాస్త్రజ్ఞులమని తెగ నీల్గుతారూ ఇదా రహస్యం.

రామ:—వీళ్ళ పిండాకూడు.

బ్రహ్మ:— అయితే మన ప్రాంతాలకూడా యీ కుదుపు వస్తుందంటారూ.

రామ:—(అసమ్మతితో చేయి యూచుచు) రాదు. రాదు. కోట్టా అంటే అక్కడ రామాలయమా? ఆంజనేయా లయమా? మ్లేచ్ఛరాజ్యం, విన్నారూ పూర్వం గరుత్మం తుడు తల్లి దాస్యాన్నిగడానికి అమృత హరణార్థమై వెళ్ళ వలసి వచ్చిందట. అప్పుడా మహానుభావుడికి ఆకలైందట. కశ్యపబ్రహ్మ యున్నాడే కుమారుని కరుణించి నాయనా సముద్రాల్లో నిషాదులున్నారు. వారి నాహారించి వెళ్ళమంటూ, అందులో బ్రాహ్మడున్నాడు అతన్నిమట్టుకు ముట్టుకోవదని శాసించాట్ట. చూశారా! ఏ కష్టాలు వచ్చినా మ్లేచ్ఛముండాకొడుకులకే సుమండీ?

బ్రహ్మ:—అది, అదీ? బ్రహ్మానందమైంది.

రామ: (లేచి వెళ్లుచూ) నేనొకవస్తా! అమ్మాయికి శీఘ్రంగా వచనం......

బ్రహ్మ:—ఆ. ఆ. (నమస్కరించును.)

(నిష్క్రమించును.)

[illegible] రంగము

(కల్యాణి పసిబిడ్డను పొత్తుల్లో నుంచుకొని శ్యామలతో ప్రవేశించును.)

కల్యా:—(పొత్తుల్లోని బిడ్డను చూస్తూ కన్నీటితో) వదినా! నాకోసమైనా ప్రాణాలతో పారనేస్తావా? వదినా! ఏడుస్తున్నాను. వదినా! ఏడవడానికన్నా హక్కు లేదుకదూ?

వదినా నా తండ్రికి అబ్బో! ఈచేతుల్తో అద్వానాన (అని వణుకుచుండును.)

శ్యామ:— (కల్యాణిని కౌగిటపట్టుకొని) ఏడవకు. (పిల్లవానినిచూచి) నాయనా! ఈ చక్కదన మడవిపాలు చేసుకొంటున్నాము. బ్రతుకనిబిడ్డ బారెడసి, ఈశ్వరుడు నీకెంత చక్కదన మిచ్చాడురా! తండ్రీ!

కల్యా:—వదినా! లోకంలో పుట్టే పిల్లలాంటివాడు కాడూ? నాకేమడకు? నాబాబుల్ని రక్షించేవారే లేరూ వదినా! నా కడుపులో కతులు దూసుకొని పోతూయున్నవి. ఫిరంగులు పేల్తున్నవి.

శ్యామ:—అమ్మా! నీవు పుత్రప్రేమచేత మన రహస్యం మరచిపోతున్నావు. పిల్లవానికి వచ్చిన పరవాలేదు. ఏతలైనా! నా భాగ్యమా అంటూ పెంచుకొంటుంది. అమ్మా! ఏడవకు.

కల్యా:—నిజమా? వదినా! నిజమా. నాకొడుక్కు బ్రతికే రాత యున్నదంటావూ వదినా! ఈ రాళ్ళమీద నా వెన్న ముద్ద నుంచుతావూ?

శ్యామ:—(పిల్లవానిని బలవంతంగా ఎత్తుకొని) ఏడవకు! నాయనా! ఏడువకు

'ఊరుం పేరును లేక యే గగనమందో లీనమైయున్న ఆ శ్మశానము న్నిను రక్తమాంసయుత కుంభంబందు బంధించి ని పవిత్రంబైన మనుష్య మండల నివాసప్రాప్తి కల్పించి నా కేరాజో! అతడే సమర్థుడగునోయీ ముక్తి నీకీయంగన.

ఆ భగవంతుడు మాకన్నా నీయకూడదా నీలాంటి కొడుకును. సంసారము చేస్తున్న మాకు లేని సంతానం కల్యాణీ! నీకిచ్చి యపవాదు మోయించి, అడవి కర్పిస్తూ ఎంత చుప్పనాతితనం చూపించాడే! అమ్మా!

కల్యా:—వదినా! నా కొడుకును విడిచి నన్నొక్కదాన్నే తీసుకొపోతావు గాబోలు. ఆ. ఆ! నేనురాను. నా చిట్టి తండ్రితో వుంటా. మా నాన్నను విడువను. చంపు చంపి (స్మృతినభినయించి) ఎన్నడూ మొగుడి మొగ మెఱుగని వెంకటేశ్వర్లుగారి కోడలు కొడుకును గంటే! బ్రహ్మాండమైన యుత్సవాలూ, ముద్దులు, ముచ్చట్లు, గంతులు, గల్లంతులూ! వదినా! నా కొడుక్కూ మూతి విఱుపులు, ముక్కువిఱుపులా వదినా! నీక్కూడ' నీక్కూడ నాతండ్రిమీద ద్వేషమే! ద్వేషమే. మా అన్నయ్యా, మా నాన్న ముద్దులాడ దగడూ? తగడూ?

శ్యామ:—కల్యాణీ! పుత్రప్రేమచేత నీవేమేమో అంటు న్నావు. అప్రతిష్ఠ కేమస్తున్నాముగాని అమ్మా! ఎంత సంతోషించేవాళ్ళమో! అమ్మా! ఇకనీవు కాస్తగుండె నిబ్బరం చేసుకోవాలె, తెల్లవారవస్తుంది.

కల్యా:—నేనొక్కదాన్నే! అమ్మబాబో! ఒంటరిగానాతండ్రికి పాలో ఎవరిస్తారూ. మిణుకు మిణుకుమను నా చిట్టితండ్రి ప్రాణం మేక్ష్మాంరజంతు గర్భాన మలగిపోతుందో వదినా (వికారంగా మిన్నుచూస్తూ) అమ్మయ్యో! అదిగో రాక్షస సంఘం నా కడుపుచిచ్చుమీద పండ్లునూర్తు యున్నది.

(తొమ్మకొట్టుకొని) అయ్యో! వేయినోళ్లతో, వేయినాల్కలతో వదినా! ఘోరము! ఘోరము! యీ సంఘానికి నాశనం రాదూ; ఎప్పుడు, ఎప్పుడు; ఇంకెప్పుడు (తాళి) రానీ! రానీ! పాషాణహృదయులు, స్వార్థపరులు (భయపడుచు వెనుకకు నడచి) అదిగో! నా స్వర్గాన్ని నా ముక్తిని, ఈపుట్టుపేదను, నా తెఱచాటు కొడుకును, కరకర నమలి చప్పరించు రాక్షససంఘం, అదిగో! ఆ యుక్కురథాన్ని వాయువేగాన దొర్లించుచున్నారు. పసిబిడ్డల ప్రాణలారతులు. వితంతువుల గుండెలు గుగ్గిలాలు. ఓహో! (కన్నులు మూసికొని) అదృశ్యం కన్నులూడిపోతూఉన్నవి.

యవనిక పడును

సమాప్తము

కవికోకిల, కవితావిశారద, ఉభయభాషాప్రవీణ

జి. జాషువ గారి

అపూర్వ గ్రంథములు

(1) ఖండ కావ్యము	1 భాగము	1—0—0
(2) ఖండకావ్యము	2 భాగము	1—0—0
(3) పిరదౌసి		1—0—0
(4) గబ్బిలము	1 భాగము	1—0—0
(5) స్వప్నకథ		1—0—0
(6) కాందిశీకుడు		1—0—0
(7) ముంటాజమహాలు		1—0—0

నూతనముగా రచింపబడి వెలువడినవి.

(1) గబ్బిలము	2 వ భాగము	1—0—0
(2) ఖండకావ్యము (ఇందు జైహింద్, బోస్ వీరులు, బోస్ అంతర్ధాన గాథ వగైరా పద్యములు ఎన్నియూ చేర్చబడినవి)	3 వ భాగము	1—0—0
(3) వీరాబాయి (చరిత్రాత్మకమైన నాటకము)		1—4—0
(4) తెరచాటు (సాంఘిక నాటకము)		1—4—0

వేంకట్రామ అండ్ కో., బెజవాడ

మద్రాసు	తెనాలి	బెజవాడ (బజార్)	కర్నూలు
ఏలూరు	తాడేపల్లిగూడెం	చిత్తూరు	వరంగల్
ఒంగోలు	రాజమండ్రి	కడప	సికింద్రాబాదు
గుంటూరు	పాలకొల్లు	కంభం	

[మూల్యము రూపాయి నాల్గు అణాలు]

15095